

অৰুণোদিত
মহাপুৰুষ
২৬৭৫১

দূৰ্ণাৰ্ণৱ টিঙ

Nanda Mohan Talukdar

P. O. Sorbhog

Dated .....

Kamrup

Agar H. I. School

ৰচক—

শ্ৰীতাৰিণী চৰণ বৈষ্ণৱ
তেজপুৰ।

প্ৰথম প্ৰকাশ

৫০০ শংকৰাব্দ

প্ৰকাশক—

‘তেজপুৰ পাৰিজাত সংঘ’ৰ প্ৰধান সম্পাদক—
শ্ৰীদীৰেন্দ্ৰ চন্দ্ৰ বৰুৱা।

বেচ ১ টকা

তেজপুৰ ভাৰতী প্ৰেছত, শ্ৰীমুখেশ্বৰ শৰ্মা বৰঠাকুৰৰ দ্বাৰা মুদ্ৰিত।

উছৰ্গা

—०:000:—

স্বৰ্গীয়া মাৰ হাতত

সেৱক
—তাৰিণী—

পাতনি

অসমীয়া মানুহ নিজৰ ঘৰ আৰু সমাজখনৰ
চিত্ততে আবদ্ধ। দুঃসাহসিক বা অতি সাহসিক কাৰ্য্যৰ
বন্ধা তেওঁলোকে ভাবিব নোৱাৰে। চলন-ফিৰণ, নীতি-
নিয়ম, আশা-আকাঙ্ক্ষাৰ দৰেই তেওঁলোকৰ সাহ-বল,
ঐখ্য সহিষ্ণুতা, কল্পনা আদিও সীমাবদ্ধ। কিন্তু প্ৰগতিশীল
জগতত স্থিতিশীল লোকৰ ঠাই সকলোৰে পিচত।
সেই কাৰণে বৰ্ত্তমান সময়ত আমাৰ নিমিত্তে এনে এটা
পাৰিপাৰ্শ্বিক অৱস্থাৰ সৃষ্টি কৰাৰ প্ৰয়োজন যাৰ প্ৰভাৱত
অন্তৰ্ঘৰ অলস প্ৰবৃত্তিবোৰ কৰ্মক্ষেত্ৰত প্ৰকাশ পাবলৈ
ক্ষমতা হৈ উঠে। তাকে কৰিবলৈ হলে সম্মুখত নতুন
দাদৰ্শ দাঙি ধৰিব পৰা, তৰুণ মনত পথৰ সন্ধান
দিব পৰা, সবল মনৰ সন্ধান আৰু ভাঙি অতিসাহসি-
কতাৰ উন্মুক্ত প্ৰাণত পৰিচালিত কৰিব পৰা কিছুমান
প্ৰৱণ উপায়াস আৰু জীৱনীৰ প্ৰয়োজন। জগতত বহুতো
প্ৰখ্যাত আবিষ্কাৰ হৈছে অতিসাহসিকতাৰ মাজেদি।
বৰত বহিঃগিৰ্গাথি সময় নকটাই ছুৰ্কাৰ সাহসলৈ অভিযান
পৰামৰ্শ কৰাসকল সন্মত কৃতকাৰ্য্য নহলেও, ভবিষ্যত
প্ৰশংসাসকললৈ কিছুমান তথ্য এৰি যাব পাৰে। সেই

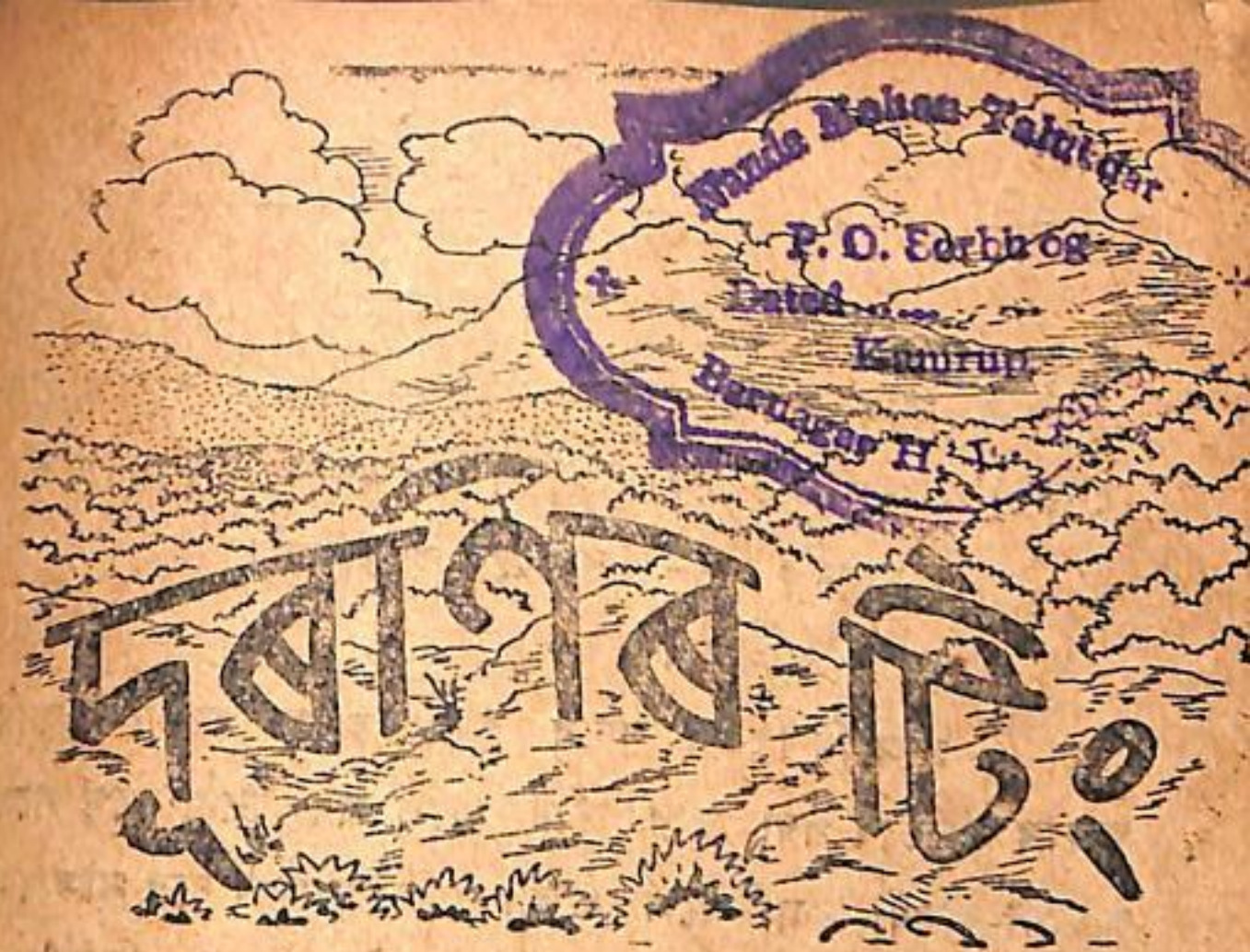
কাৰণেই অসমীয়া তৰুণসকলৰ মনত ছঃসাহসিকতাৰ প্ৰবৃত্তি জগাই তুলিবৰ ইচ্ছাৰে শ্ৰীমান তাৰিণীচৰণ বৈশ্যই “দূৰণিৰ টিং” লিখি তেওঁলোকলৈ আগবঢ়াইছে। যদিও ই লেখকৰ প্ৰথম উদ্যম তথাপি ইয়াত তেওঁ যথেষ্টকৈ কৃতকাৰ্যতা লাভ কৰিছে। ঘটনাবলী সজোৱাত আৰু লিখাৰ প্ৰণালীত পাঠকসকল সন্তুষ্ট হ'ব বুলিয়েই বিশ্বাস। যদিও দুই এঠাইত দুই-এটি বাক্যত জটিলতা দেখা যায় তথাপি গোটেইকিতাপখনত যাৰ নিমিত্তে লিখা হৈছে তেওঁলোকৰ উপযোগী প্ৰাঞ্জলতা বৰ্ত্তমান। আমাৰ সাহিত্যত এনে গ্ৰন্থ বিৰল। মোৰ বিশ্বাস ই সকলোৰে সমাদৰ লাভ কৰিব।

শ্ৰীমান তাৰিণী বিশ্ববিদ্যালয়ত নাম কৰা উঠি অহা ডেকা। তেওঁ আৰম্ভ কৰা এই সাহিত্য-চৰ্চ্চাৰ পৰিসৰ বয়সৰ লগে লগে বাঢ়ি জাতীয় সাহিত্যৰ যথেষ্ট পৰিপুষ্টি সাধন কৰিব বুলিয়েই মোৰ ধাৰণা।

সামৰণিত মই শ্ৰীমানৰ দীৰ্ঘজীৱন আৰু সকলো ক্ষেত্ৰতে কৃতকাৰ্যতা কামনা কৰিলো। আৰু কামনা কৰিলো যাতে তেওঁ ৰাইজৰ পৃষ্ঠপোষকতাৰ পৰা বঞ্চিত নহয়। ইতি—

তেজপুৰ
৮/১২/৪৮

শ্ৰীদণ্ডিনাথ কলিতা

প্ৰথম অধ্যায়

ঃ ষ্টপ্ [Stop]

অকস্মাৎ পিচফালৰ পৰা কাৰবাৰ আদেশ নুচক শব্দ শুনি অতি আচৰিত হৈ মুখ ঘূৰায়ে ববীনে বমেনক দেখিলে। তাৰ চকুৰে মুখে আতংকৰ তাৰ, চুলি আউল বাউল, সাজপাৰো অসংযত।

ঃ হোৱাট্ চ দি মেটাৰ (what's the matter)
কি হল ?—ববীন্দ্ৰ অবাক হৈ উত্তৰৰ আশাত বন্ধুৰ মুখলৈ চায় :

: ববীন, তুমি মনৰ উলাহত হাবিয়ে বননিৰে চিকাৰ কৰি ফুৰিছ। আক মই সেই কালে বহুস্তৰ চাক-নৈয়াৰ মেৰপাকত সোমাই পাক ঘূৰণি খাব লাগিছোঁ।

: মানে? — ববীন্দ আচৰিত।

হুয়ো আগ বাঢ়ে।

: আমি যিজন বুঢ়াৰ আশ্রয়ত আছিলোঁক তুমি অহাৰ পিচৰে পৰা তাৰ ভীৰ কঁপে জৰ উঠে, লগে লগে আবৰী-কাবৰী বলফিবলৈ ধৰে। সি আগৰ দৰে নামাতে নাহাহে আনকি সুধিলেও কথা এটিৰ উত্তৰ নিদিয়ে। কেৱল 'উ—ছ, উ—ছ' বুলি কাৰবাক চিঞৰি চিঞৰি মাতিছে। ওচৰে পাজৰে মানুহো নাই যে তাৰ বোগ দেখুৱাওঁ।

: কথা তেনে বিষমেই। বেগাই বলা।

হুয়ো বুঢ়াৰ টোকোৰা পঁজাৰ কাষ পালেহি। পঁজাটো বৰ পুৰণি। তাৰ চালৰ খেববোৰ উৱলি গৈছে। বাৰিষা উকথি বৰষুণৰ পানী পৰে। সেই পঁজাটোৰে প্ৰায় অন্ধকাৰ অপৰিষ্কাৰ কোঠা এটাত এটা বুঢ়া শুই আছে। তাৰ চকুৱে মুখে এটা উৎকণ্ঠাৰ ভাৱ বিৰিঙি উঠিছে। কাৰো-বাৰ কাৰণে বেন সি হামবাও কাঢ়ি বাট চাই আছে। ববীনহত তাৰ নিচেই কাৰতে বহেহি। বুঢ়াই সিহতক দেখি পাটীৰ পৰা গিৰিসাই উঠি ববীনকে উ—ছ বুলি দুৰ্বল বাহু দুখনেৰে সৱটি ধৰে। ববীন্দ্রই কথমপি তাৰ

আকুল বাহু বেঠনীৰ পৰা নিজক আঁতৰাই আথে বেথে উৱাই বৈ 'প্ৰাথমিক প্ৰতিবিধান'ৰ নিৰ্দেশ মতে শুশ্ৰূষা কৰাত লাগি যায়। বুঢ়া অলপ শান্ত হল। চকু দুটা সুদি নিতাল মাৰিলে।

ববীনে চকুৰ ঠাৰেৰে বমেনক বাহিবলৈ মাতি আনে।

: বুঢ়াৰ জীৱন বস্তি প্ৰায় হুমাই আহিছে, বমেন। নিচে, তাৰ এই আচহুৱা ব্যৱহাৰৰ অৰ্থ কি? নিশ্চয় তাৰ একেৰি গুট বহুস্ত আছে। সি সাৰ পালেই উ—ছ উ—ছ বুলি চিঞৰিবলৈ ধৰে। ইয়াৰ পৰা অনুমান কৰিব পাৰি যে, হয় উ—ছ তাৰ আপোনাবো আপোন কোনোবা এটা, নতু তাৰ জীৱনৰ এজন প্ৰধান শত্ৰু। শত্ৰু হব নোৱাৰে। কিয়নো উ—ছৰ নাম লওতে মৰমৰ আভাস হে পোৱা যায়। গতিকে উ—ছ তাৰ মৰমৰ কোনোবা এজন। হয়তো তাৰ একেটি মাথোন পুতেকো হব পাৰে। সম্প্ৰতি বুঢ়াৰ পৰা আঁতৰি আছে। অন্তিম কালত পুতেকক শেষ বাৰৰ কাৰণে চাই লবলৈ পুত্ৰ বৎসল পিতাৰ অন্তৰ কান্দি উঠিছে। পুতেকক কবলৈ হয়তো বুঢ়াৰ অন্তৰত ভালেমান কথাই থূপ খাই আছে।

এনে সময়ত বুঢ়াৰ চিঞৰ শুনি হুয়ো সাউং কৰে তাৰ কাষ পায়গৈ। বুঢ়াৰ তেতিয়া শেষ কাল। তাৰ চকুৱেদি ধাৰাসাৰে লো বৰ লাগিছে। ববীন তাৰ

নিচেই ওচৰতে বহে। বুঢ়াই তাৰ অৱস হাত দুখন বুকুৰ কাপোৰৰ তলত সুমাই সক বাকচ এটা উলিয়াই ববীন্দ্রৰ হাতত দিয়ে। ববীন্দ্র তথা লাগিল। বমেনো কম আচৰিত হোৱা নাই।

বুঢ়াই এটা দীঘল ভূমুনিয়াহ কাঢ়ে। তাৰ পিচত আধা ভঙা অসমীয়া মাতেৰে সেহাই সেহাই যি কলে তাৰ সাৰ এয়ে—

“বহুবছৰৰ আগৰ কথা। তেতিয়া মই চেঙে-
লীয়া ডেকা। ধন সোণৰ লোভত দুজন চাহাবৰ সংগী
হৈ ময়ো সিহঁতৰ লগত জাপদোৰ গভীৰ অৱণত
সোমালোঁ। বহু বিপদ বিঘিনিৰ মাজেৰে আমি গৈ
থাকোঁ। কিন্তু বাটতে আমি স্বাধীন নগাৰ হাতত
ধৰা পৰিলোঁ। তাৰে ফল স্বৰূপে আইভান, মেকেঞ্জিৰ
অকাল মৰণ ঘটিল। আইভান আপোনঘাতী হ’ল,
মেকেঞ্জিক সিহঁতে দেও বজাৰ আগত বলি দিলে।
কিন্তু দুৰ্ভাগ্যলীয়া মই। মৰাৰ আগতে আইভানে এই
সক বাকচটো দি যি কোনো উপায়ে সিহঁতৰ চকুত ধূলি
দি জীৱনটো বচাবলৈ টানি অনুৰোধ কৰিলে। ময়ো
কৃতকাৰ্য্য হলো। যথা সময়ত মোৰ বিয়া হ’ল। মনৰ
উলাহত টুকু টাকু কৈ আমি খাই আছিলোঁ; উ—ছ
আহি আমাৰ জীৱন পোহৰাই তোলে। এদিন জেঠৰ
বাৰখৰ বদত হাবিৰ পৰা উলটি আহি ঘৰ সোমায়

দেখিলো ঘৰ উদং, কোনো নাই। মই ধুমুহাৰ দৰে
হাতত যাঠি পাত লৈ ওলালো। আজি কিছুকালৰ পৰা
মই এটা কথা টং কৰি আছিলো। আমাৰ গাৱঁৰে
গাওঁবুঢ়াৰ পুতেকজনে আগৰে পৰা উ—ছৰ মাকক
বিয়া কৰাবলৈ ইচ্ছা কৰিছিল। কিন্তু, বাপেকে
সেই বিয়া হব নিদিলে। বিয়া কৰাবলৈ নাপালেও
তাইৰ প্ৰতি তাৰ হেপাহ নকামল। মই নাথাকিলেই
সি আমাৰ তালৈ আহে। পিচলৈ তাৰ ভাওভংগী
কথা বতৰা মই ভাল পোৱা নাছিলোঁ। সেই দিনা
মই তাক তাৰ ঘৰতে যাঠিৰে শালি আছিলোঁ। তেজৰে
মোৰ কাপোৰ বাঙলী হ’ল। কিন্তু তাক নাপালে।
লগতে উ—ছ, মোৰ মৰমৰ ধন ফেৰিকো হেৰুৱালে।
গাওঁবুঢ়াৰ পুতেকৰ দিহা লগাই হাবিয়ে বনানিয়ে ঢপলিয়াই
কুৰিও সিহঁতৰ শুং সূত্ৰ উলিয়াব নোৱাৰিলো। তাৰ
পিছত দীঘলীয়া কুৰি বছৰ বেলেগ বেলেগ ঠাইত কটাই
অৱশেষত বাকচটো লৈ এই খিনি পাওঁহি। ভালেমান
বাৰ মোক কোনোবাই প্ৰাণে মাৰিবলৈও চেষ্টা কৰিছিল।
নোৱাৰিলে। সিহঁতৰ উদ্দেশ্য কি মই বুজিছোঁ। এই
বাকচটো কাণ্ডেৰে আতোল-তোলকৈ মৰম কৰি ৰাখিছিল।
ইয়াত থকা হীৰা ডোখৰ বহুমূলীয়া.....
.....মোৰ জীৱন টুটি আহিছে। আজি চাৰি বছৰীয়া
উ—ছৰ মোহ লগা মুখ খনিলে ঘনাই মনত পৰিছে

কোনোবাই মোৰ কাণে কাণে যেন কৈছে, উ—হু মৰা নাই। আছে। এই বাকচটো দিলে। উ—হু বিচাৰ খোচাৰ কৰি পাব যদি দিবি। দিবিনে? বুঢ়াই উত্তৰ আশাত কিছুপৰ একেধৰে ববীনৰ মুখলৈ চাই থাকি ববীনৰ পৰা সম্ভাতি সূচক উত্তৰ পাই সি আকৌ কয়, তহঁতক মই বিশ্বাস কৰোঁ। যদি তাক নাপাব তেনে সং কামত লগাবি আৰু যদি পাব সচাকৈ তেনে তাক দি মোৰ কথা কৰি। ঈশ্বৰে তাক সুখী কৰক।

ক্ৰমাৎ বুঢ়াৰ মাত ক্ৰীণতৰ হৈ আহিল। অস-হনীয় যন্ত্ৰণাত তাৰ গোটেই গাটো খেজুৰ দৰে ভাজ লাগে। কিছুপৰৰ পিছত সেই অৱস্থাতে সি ঢুকায়। ববীন বাহিৰলৈ আহে। বমেনে তাক অশ্লুসৰণ কৰে।

: ববীন, বুঢ়াক জানো.....

: অসম্ভৱ। বুঢ়াক এনে অৱস্থাত এৰি যোৱা উচিত নহব। কাইলৈ পুৱা তাৰ কিবা এটা দিহা লগাই মেলানি লম বুলি পাঙিছে।

: এৰা। ময়ো তাকেই কওঁ।

পিচদিনা পুৱা।

ববীনে চকু মুখ মোহাৰি ছাউনীৰ বাজ ওলায়ে দেখিলে বুঢ়াৰ পঁজাৰ ছুৱাৰখন মেলা। অৰ্ধচ গ'ল নিশা এনে বতাহো নাছিল যে সি নিজ হাতে টানি টানি মৰা ছুৱাৰখন আপোনা-আপুনি মেলা যাব। সি আচ-

ৰিত হৈ বমেনক নজগোৱাকৈ বুঢ়াৰ পঁজাৰ ওচৰ পালেহি। এৰা। সি বৰ আচৰিত হ'ল। ছুৱাৰমুখত ভাসেমান মানুহৰ ভৰিৰ খোজ। ছুৱাৰখনো আধভঙা অৱস্থাত এঁদাতিত পৰি আছে। ভিতৰলৈ সোমায় দেখিলে বুঢ়াৰ সামান্য লামলাকটুখিনি কোনোবাই লাং লাং ঠাং ঠাং কৰি থৈ গৈছে। ফটাছটা কাপোৰগোৰ মজিয়াত সিঁচৰতি হৈ পৰি আছে। আনকি বুঢ়াৰ মৰা শ টোও পাটীৰ পৰা নমাই মজিয়াত থৈছে। কথাটো ভালকৈ টলকি চাবলৈ নো'পাওঁতেই বমেনৰ মাত তাৰ কাণত পৰিলহি। সি পঁজাৰ পৰা ওলাল আৰু আমনজিমনকৈ ছাউনীৰ কালে আগ বাঢ়ে। নানান চিন্তা আৰু সম্ভাৱনাই উটাপুটাকৈ তাক জাঁটৰি দি থৰে। সমাধানৰ পথ নাপা-লেও এইটো সি নিশ্চয়কৈ বুজিছে যে সিহঁত ক্ৰমাৎয়ে জটিলতৰ বিপদৰ মাজলৈ সোমাই গৈছে। গতিকে এই অমংগলীয়া ঠাইখিনি যিমান সোনকালে পৰা যায় এবাটোৱেই ভাল বুলি সি থিৰাং কৰিলে। এই ভাবি সকলো খু-ছৱনি সাময়িক ভাৱে মনৰ পৰা উলিয়াই দি বমেনৰ সৈতে লগ লাগি বুঢ়াৰ সংকাৰ কৰিবলৈ মনে মনে পাঙিলে।

বুঢ়াৰ শেষকৃত্য কৰি ছাউনীত সোমায় বমেনে চিঞৰি উঠিল। 'সৰ্বনাশ'! চিঞৰ শুনি ববীনে একে-জাপেই বন্ধুৰ কাষ পালেহি। ছাউনীৰ ভিতৰৰ অৱস্থা দেখি

সিহঁতে তবধ মানিলে। কোনোবাটো কিহবাৰ সন্ধান
সকলোবোৰ লৰাঃতৰাঃ কৰি থৈ গৈছে।

শক্ৰ নিচেই কাষতে। কিন্তু সিহঁতৰ বাত
পূৰ্ণ নহল। বাকচটো মোৰ লগতে। কিন্তু আমি ক
দিছো বাকচটো উ—ছক দিম বুলি। চেপ্টা কৰাত ক
কি? নহয় জানো? মাজ গঢ়াৰ আগে আগেই
টিকেল এজেক্ট'ৰ বাংলা পাবই লাগিব।

সাধাৰণ লাংখা লিংখি থিনি লৈ সিহঁত আগ বাত
: বন্দুকৰ ট্ৰিগাৰৰ পৰা হাত নেৰিবা। বিপদ
আমাৰ ওপৰতে—হঠাৎ ববীনে কয়।

—গুৰু... ..

ববীন্দ্রৰ বন্দুক গৰজি উঠে। ছোয়া আগ বা
লক্ষ্য বস্তুৰ ওচৰ পায়গৈ। এজন মানুহ তেজেৰে লুহি
পুতুৰি হৈ পৰি আছে।

: চোৰাংচোৱাৰ শেষ পৰিণতি। সি গছ জুপি
আঁৰত লুকাই আলেঙে আলেঙে আমাৰ আলেখনে
চাই আছিল। আমি যাবলৈ ওলোৱা দেখি পিচমু
হৈ লগৰীয়াক বাতৰি দিব খুজিছিল।

সিহঁত কোবাকুবিকৈ আগ বাটে।

দ্বিতীয় অধ্যায়

সকলোৰ পৰা সাহসী বুলি ববীন্দ্রৰ খ্যাতি আছিল।
সকলোৰ সকলো সং কামতে আগবাঢ়ি যোৱাটো তাৰ
স্বভাৱ। কোনো বিপদবিঘিনিৰ ভয়ে তাৰ উছাহ টুটা
নোৱাৰে। বয়স বঢ়াৰ লগে লগে ববীন্দ্রৰ মনৰ ভাৱ
সলনি হল কিন্তু স্বভাৱ নগল।

দেশখনৰ এশ এটা সমস্যা ই তাক চিন্তিত কৰি
তুলিলে। কলেজৰ সহপাঠীসকলৰ লগত প্ৰায়ে সি সেই-
বোৰ লৈ আলোচনা কৰে আৰু সমাধানত অংশ গ্ৰহণ
কৰিবলৈ আকুল আস্থান জনায়। “বিশ্ববিদ্যালয়ৰ নিৰ্দ্ধাৰিত
পাঠ্যপুথিৰ ঠেক গণ্ডীৰ ভিতৰতে আবদ্ধ থাকিলে আমাৰ
পূৰ্ণ বিকাশ হ'ব নোৱাৰে। সুকলি জগতৰ কালে আমি
চকু মেলি চাব লাগিব। দেশৰ ৰাজনৈতিক, অৰ্থনৈতিক,
সামাজিক সকলো সমস্যাতে দেশৰ বিপ্লৱী তৰুণদল
জগিয়াই পৰিব লাগিব। দেশ আজি স্বাধীন। স্বাধীন
দেশৰ তৰুণ আমি। আমাৰ সিনে সিনে স্বাধীনতাৰ
তপত শোণিত। শংকা কিহৰ?” ইত্যাদি তাৰ বলিয়া
দৰে কথাবোৰ শুনি শুনি বহুতে তাক “ভাৱপ্ৰৱণ”
“দেশপ্ৰাণ” “বলিয়া” প্ৰভৃতি নানান বিশেষণ দি পোলাই

কৰে। সেই কাৰণে আজি কালি সি বন্ধুৰ সংগ এক
প্ৰকাৰ এৰিছে। বমেন তাৰ অন্তৰংগ বন্ধু। সি তাৰ
আদৰ্শক বিশ্বাস কৰে। সেই কাৰণে ববীনেও সকলো
কামতে বমেনৰ বুধি ভাৰসা লয়। ছয়ো একে লগে
সকলো কাম কৰে। সিহঁত সহপাঠীও।

বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পৰীক্ষা দি সিহঁত ঘৰলৈ আহিছে।
মনত নানান দেশহিতকৰ কামৰ আঁচনি। আজিৰ সময়
ছোৱাৰ সদ্ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ সিহঁত বন্ধপৰিকৰ।

বমেন্দ্ৰৰ মোমায়েক হৰেণ শইকীয়া কহিমাৰ
চৰকাৰী ডাক্তৰ। বন্ধুৰ নেৰানেপেৰা অনুৰোধত ববীন্দ্ৰ
বমেন্দ্ৰৰ লগত কহিমা পালেগৈ। দুদিন ঘূৰি ঘূৰি চাবলগীয়া
সকলোখিনি চাই ববীন্দ্ৰই প্ৰস্তাৱ কৰে কহিমাৰ নামনিৰ
হাবিত চিকাৰ কৰিবলৈ যাবলৈ। বমেন্দ্ৰ সন্মত। নতুন
অভিজ্ঞতা সঞ্চয়ৰ সস্তাৱনাই ছয়োকো আপোন পাহৰা
কৰি তুলিলে। সিহঁতৰ আগ্ৰহ দেখি অগত্যা মোমা-
য়েকেও সন্মতি দিলে।

: অলপ সাৱধানে থাকিবা। নামনিৰ কেতবোৰ
নগা বৰ হিংসুক—নিষ্ঠুৰো। পোনকালে উলটিবা—যাবৰ
বেলিকা হৰেণ শইকীয়াই সিহঁতক উপদেশ দিয়ে।

: স্বাধীন ভাৰতৰ তৰুণ আমি, মামা সাধাৰণ
নগাৰ ভয়ত পেপুৱা লগা জানো আমাৰ শোভা পায়?
ববীনে কলে।

: স্বাধীন ভাৰতৰ তৰুণৰ পূৰ্ণ কৃতকাৰ্য্যতা কামনা
কৰোঁ। তোমালোকৰ ওপৰত মোৰ বিশ্বাস আছে অৱশ্যে।

: আশীৰ্বাদ কৰক মামা
তাৰ পিচত?

চিকাৰৰ পৰা আহি ছয়ো গম্ভীৰ হৈ পৰে।
কহিমাৰ হাবিৰ অভিজ্ঞতা অস্বাভাৱিক নহলেও তাত
নতুনহ আছে। বিশেষকৈ সিহঁতৰ প্ৰতিশ্ৰুতি। অস্তিম
কালত বুঢ়াৰ আগত দিয়া কথা ৰাখিবই লাগিব। কিন্তু
কি উপায়ে? চাৰিবছৰীয়া উ-ছ যদি জীয়ায়ে! আহে
তেনে তাৰ বয়স বুঢ়াৰ মতে ২৩ বছৰ হব। এনে অৱস্থা
তাক বিচাৰি উলিওৱা জানো সম্ভৱ। বিচাৰি পালেই
জানো তাৰ অতীতৰ ক্ষণ মোৰ বৰণা মনত পৰিব?
সিহঁতৰ কথাত জানো সি পতিয়ন যাব? তহপৰি হীৰাৰ
সন্ধানত শত্ৰুৰ আৱিৰ্ভাৱ। কোন সেই শত্ৰু? অকল
হীৰাডোখৰেই সিহঁতৰ কাম্যনে? নানান চিন্তাই উটা-
পুটাকৈ সিহঁতক জাউৰি দি ধৰেহি।

হৰেণ শইকীয়া ডাক্তৰ। কহিমালৈ অহা তেওঁৰ
সবহদিন হোৱা নাই। ইয়াৰ আগতে তেওঁ ডিমাপুৰত
আছিল। ববীনহঁতৰ কথাবতৰাৰ পৰা তেওঁ ঘটনাটোৰ
এটা মোটামুটি আভাসো পাইছে।

অকস্মাৎ হৰেণ শইকীয়া সিহঁতৰ কোঠালীলৈ
সোমাই আহে। ছয়ো উঠি নমস্কাৰ জনাই বহিবলৈ

মাটিয়া এখন আগবঢ়াই দিয়ে।

: ধন্যবাদ বীৰ তৰুণৰয়।—তেওঁ হাঁহি হাঁহি কয়—
আধীন ভাৰতক এনে ধৰণৰ তৰুণ হৈ লাগে। সোৰোপা,
ভাৰপ্ৰৱণ ডেকা ভাৰতৰ কাম্য নহয়।

সিহঁতে তলমূৰ কৰে। হৰেণ শইকীয়া মানুহ-
জনৰ কথা বতৰা তেনেকুৱাই। সিহঁতক তেওঁ সততে
সেই বুলিয়ে মাতি ভাল পায়।

: পিচে, তোমালোকৰ চিন্তাৰ নায়ক উ-ছৰ কাকত
মই দিব পাৰোঁ।

: মামা, ছয়ো তেওঁৰ কাৰ পায়হি।

: বৰা বিতত নহ'ব। কথাটো শুনাচোন আগ-
ধৰি। হয়তো সি তোমালোকৰ উ-ছ নহ'বও পাৰে।

: কওক, কওক মামা, আমি অধৰ্ষ্য হৈ পৰিছোঁ।

: শুনা তেনে। কহিবলৈ অহাৰ আগতে মই
ডিমাপুৰত আছিলো। ডিমাপুৰত অসমীয়া মানুহ বুলি-
বলৈ মই আৰু পুৰণয় বৰকাকতী। জানাই দুৰ দেশত
অসমীয়া মানুহ পালে কেনে বন্ধু হয়। আমাৰ
আৰু বৰকাকতীৰ পৰিয়ালৰ ভিতৰতো এটা আপোন
ভাৱ গঢ়ি উঠিল। বৰকাকতী মানুহজন সববৰহী।
প্ৰত্যুতৰত তেওঁৰ গভীৰ ৰাপ। ঘৈণীয়েক দুকাৰে
পৰা তেওঁ পুৰণি পুথি পাঁজি লৈয়ে দিনটোৰ সবহ-
খিনি সময় নিয়ায়। আপোন বুলিবলৈ তেওঁৰ লতা

নামেৰে ছোৱালী জনীহে। তায়ে তেওঁৰ দেহৰ আদৰ্শিনি।
উন্নিত তেওঁৰ ছখন চাহ বাগিছা আছে। তাৰ পৰা
বহুৰকত এটা শকত ধনৰ অংশ পায়। সেয়ে তেওঁৰ
উপাৰ্জন! তাৰে তেওঁৰ ভালদৰে চলি ৰাহিও হয়
যথেষ্ট। তেওঁৰ এটা চাকৰ আছে। জাতিত নগা।
শুনিছোঁ সি বোলে নিচেই সৰুকালৰে পৰা আছে।
বৰকাকতীৰ দেউতাক ডিমাপুৰৰ চৰকাৰী চাকৰিয়াল
আছিল, তেৱেই তাক তুলিতালি ডাঙৰ দীঘল কৰে।
সি বৰ বিশ্বাসী যেন তেওঁলোকৰ পৰিয়ালৰহে এজন।
এদিন কথাই কথাই তেওঁ মোক তাৰ জীৱন কাহিনী
কয়। বেচেৰা সৰুতেই মাক বাপেকক হেৰুৱায়। বৰ-
কাকতীৰ দেউতাকে এদিন আবেলি ফুৰি ফুৰোঁতে তাক
আৰু তাৰ মাকক বাটৰ দাঁতিত কান্দি থকা অৱস্থাত
লগ পাই লৈ আহি যতন কৰি খুৱাই বুৱাই ঘৰতে ৰাখিলে।
তাৰ চাৰি বছৰৰ মূৰত তিৰোতাজনী ঢুকায়। মৰিবৰ
বেলিকা তাই সকলো কথা সৈ কাঢ়ে। তাইৰ হেনো
বিয়া হৈছিল। কিন্তু যি জনৰ লগত তাইৰ বিয়া হৈছিল
তাৰ বোলে তাইৰ মন খোৱা নাছিল। আগৰে পৰা
তাইৰ আন এজনকহে বিয়া কৰাবলৈ হেপাহ আছিল।
এদিন সেই মানুহজনে তাৰ লগত পলাই যাবলৈ প্ৰস্তাৱ
কৰিলে। উ-ছৰ দেউতাক ঘৰত নথকাত তাই চাৰি-
বছৰীয়া লৰাটোক লৈ ঘৰৰ পৰা ওলাই যায়। কিন্তু মানুহ-

জন উাইৰ লগত নগল। আন এজনৰ লগত পঠিয়াই
দি কলে যে সি হঠাৎ ঘৰন পৰা নাইকিয়া হ'লে সকলোৱে
তাকেহে সন্দেহ কৰিব। গতিকে আজি তাই তাৰ
লগতে যাওক। বাটত তাই তাৰ কাৰণে অপেক্ষা কৰিব
সুযোগ চাই সিও তাইৰ লগ লাগিবহি। এই প্ৰস্তাৱত
তাই মান্তি হ'ল। সেই অচিনাকি মানুহজনৰ লগত
তাি গুচি আছিল। কিন্তু সি আক নাছিল। তাই
দোধোৰ মোধোৰ অৱস্থাত পৰিল। লগত যোৱা মানুহ-
টোৱে তাইক বিয়া কৰাবলৈ ইচ্ছা কৰিলে। তাই কিন্তু
তাক পতি ভজিবলৈ মান্তি নহল। এদিন ছপৰ নিশা
তাই উ-ছক লৈ পলাই আতি ডিমাপুৰ পায়হি। তাৰ
পিচত তাই বৰকাকতীৰ দেউনাকক লগ পায়। উ-ছ
তেতিয়া চাৰি বছৰীয়া ল'ৰা।—এই বুলি হৰেণ শইকীয়া
মনে মনে থাকিল।

সিহঁতৰ মনৰ খুকুৰি গুচিল।

: উস্ বন্ধা কৰিলে মামা। ধন্যবাদ, আপো-
নাৰ সহায়ৰ কাৰণে শতধন্যবাদ। গামাৰ পৰিশ্ৰম ভালে-
খিনি কামল।

: ঈশ্বৰে বন্ধা কৰিলে। নহলে উছ-ক বিচাৰি
গোটাই পৃথিবী পিত পিত পাত পাত কৈ চলথ কৰিব
লাগিলহেঁতেন:কিজানি। ভাবি চিন্তি কথা দিব লাগিছিল।

: আপোনাৰ উপদেশ বহুমূলীয়া, মামা। আমাৰ
মনত থাকি।

: তেনেহলে ডিমাপুৰলৈ কাহানিকৈ যাবা ?
: আপুনি বিদায় দিলে কালিলৈকে বাওনা হব
পাৰোঁ।

: কালিলৈকে ! ইমান বেগাবেগিকৈ !

: হয়। শুভস্য শীঘ্ৰম্ মামা।

: বাক যাবা। মোৰ পৰা চিঠি এখন নিবলৈ
নাপাহৰিবা আকোঁ। বৰকাকতীৰ ততে থাকিনাগৈ।
: বাক।

তৃতীয় অধ্যায়

: বৰ সন্তোষ পালে। বোপাহঁত। বৰ সন্তোষ
পালে। তোমালোকৰ সংসাহসক মই শলাগিছোঁ।
উ—ছ মোৰেই লগুৱা। লগুৱা বুলি কলে অৱশ্যে ভুল হব।
মোৰেই পৰিয়ালৰ এজন সি। সৰুৰে পৰা আমাৰ ঘৰতে
আছে বেচেৰা বৰ ছৰ্কপলীয়া। — ডিমাপুৰৰ পুৰণয়
বৰকাকতীয়ে ববীনহঁতক কয়।

: উ—ছক লগ পামনে এবাৰ।

: ইমান খব খব নো কেলৈ। আহি পাইছাহি মাথোন। গা ধুই খাই বই জিৰণি লোৱা। পিচে পৰেও তাৰ লগত কথা পাতিবাচোন।

সিহঁতে আপত্তি নকৰে।

: আই অ' লতা। চাওঁ এইফালে আহচোন। যোল সোতৰ বছৰীয়া দীপলিপ ছোৱালী এটি নোমাই আহে। ববীনহঁতক দেখি এখন্তক থমকি বৈ দেউতাকৰ ওচৰ পায়হি

: দেউতা,

: আই লতা, এওঁলোক আহিছে। আগধৰি তোক চিনাকি কৰি দিওঁ। তোৰ যেনিবা উমলিবলৈ লগ ওলাল। নহয় জানো? বাক—এওঁৰ নাম বমেন সেই ইয়াত যে আছিল হৰেণ শইকীয়া ডাক্তৰ—তোৰ খুৰা, তেওঁৰে ভাগিনিয়েক। এওঁৰ নাম ববীন। বমেনৰ নলে গলে লগা বন্ধু। কটন কলেজত পঢ়ে। পৰীক্ষা দি আহিছে। ফলাফল ওলোৱা নাট। লতাই নমস্কাৰ কৰে। সিহঁতেও প্ৰতি নমস্কাৰ কৰি উত্তৰ দিয়ে।

: এয়েই মোৰ দেহলাও। সংসাৰত তায়ে মোৰ সকলো। মাক ঢুকাবৰ আজি পাঁচবছৰ হলহি। তেতিয়াৰে পৰা তাই অকলশৰীয়া।—বুঢ়াই এটা দীঘল হুনিয়াহ কাঢ়ে। তাৰ পিচত আকৌ কয়—আই, এওঁলোকক ভিতৰলৈ লৈ যা। গা ধুবলৈ পানী ছুনি যতনাই দৌগৈ। ভাত হলে মোক মাতিবি।

লতাই মূৰ ছুপিয়াই দেউতাকৰ কথাখিনি শলাগি ববীনহঁতলৈ চাই অতি পৰিচিতৰ দৰে কয়—আহক—ববীনহঁতে লতাৰ অনুসৰণ কৰে।

সেই দিনা আবেলি।

: মোৰ মনত আক অলপো খুকুৰি নাই। সিয়েই উ—ছ।—ববীনে কয়:

: এৰা! মোৰো খু-ছুৱনি নাই।—বমেনে তাক সমৰ্থন কৰে।

: তেনেহলে তাক মাতি আনি তাৰ বস্ত্ৰ ফেৰা শোধাই বুঢ়াৰ শেষ হাবিয়াস পূৰণ কৰা হওক।

: এৰা।

উ—ছ আহিল। খুলন্তৰ ডেকা। হাত ভৰি বোৰ শকতআৱত। বুকুখন বহল। দেখিবলৈ সাধাৰণ নগাৰ দৰেই। সাজ পাৰ হৈ অসমীয়াৰ দৰে। তাক সকলো কথা বিবৰি কৈ ববীনে তাৰ হাতত বাকচটো দিয়ে। কিন্তু উ—ছৰে পুনৰ বাকচটো বৰকাকতীৰ হাতত তুলি দি কয়—

: দেউতা, সকৰে পৰা আপোনাৰ ঘৰত পৰিয়ালৰে এজন হৈ ডাঙৰ দীঘল হৈছে। জাতিটোৰ বাহিৰে মই হাড়ে-হিমজুৱে অসমীয়া হৈ পৰিছো। বাটৰ দাঁতিৰ পৰা আনি আপোনালোকেই মোক তুলি তালি ডাঙৰ কৰিলে। আজি মোৰ যি উন্নতি সিও আপোনা-

লোকৰ কাৰণেহে। আপোনালোকৰ উপকাৰৰ ধাৰ মই
শুজিব নোৱাৰিম। হীৰাডোখৰ মোক নালাগে। আপো-
নাকে দিলো। আপুনি ললে মই বং পাম।

ঃ নহয় উ—ছ। তই অবুজ নহবি। আমি নো
তোৰ কি উপকাৰ কৰিলো। আমি আমাৰ কৰ্ত্তব্যহে
কৰিছো। নিবাস্থয়ক আশ্ৰয় দিয়া জানো মানুহৰ কৰ্ত্তব্য
নহয়। তই ল। অমত নকৰিবি। নতুনকৈ জীৱন গঢ়—
বৰকাকতীয়ে তাক বুজাবলৈ নথৈ চেষ্টা কৰে।

উ—ছ নিৰ্বিকাব। ববীন, বমেনৰ বুজনিও সি
নামানিলে। অলপ পৰৰ পিচত এদাঁতিয়ে থিয় দি থকা
লতালৈ চাই সি কয়—

ঃ দেউতা, জাতিত মই নগা হলেও মোৰো অন্তৰ
আছে। মৰম চেনেহ আছে। লতা আইদেউ গাভৰু
হলহি। কিছুকালৰ পিচত তাইৰ বিয়া হব। মই দেউতাৰ
এই হীৰাডোখৰ আইদেউৰ বিয়াত যৌতুকত দিলো।
দেউতা, আপুনি ছনাই আক আপত্তি নতুলিব। মই বৰ
দুখ পাম।

উ—ছৰ প্ৰভুভক্তি, কৃতজ্ঞতা প্ৰকাশৰ অদ্ভুত পন্থা
আক স্বার্থত্যাগ দেখি সকলোৱে তবধ মানিলে।

ঃ ঈশ্বৰে তোৰ মংগল কৰক, উ—ছ।—
বৰকাকতীয়ে কয়।

ঃ তেনেহলে আমিও টালি—টোপোলা বন্ধা হৈ

ভাল।

ঃ কিন্তু আপোনালোকক ইমান সোনকালে এৰি
নিদিছো।—লতাই ঘপবাই কলে।

সাহ, বিশ্বস্ততা আক সংযত কথা-বতৰাৰ কাৰণে
বৰকাকতীও নিচেই কম সময়ৰ ভিতৰতে এই উঠি অহা
ডেকা দুজনৰ প্ৰতি আকৃষ্ট হৈ পৰিছিল। সেই কাৰণে
জীয়েকৰ কথাতে হয় দিলে।

ঃ এৰা ময়ো তাকেই কওঁ। তোমালোকৰ আপত্তি
নাই নহয়।

ঃ আপত্তি থাকিলেও আমি নুশুনো দেউতা।
—লতাই ক'লে।

সকলোৱে হাঁহে। সিহঁতে আক কি কব?
মনে মনে থাকিল।

*

*

*

*

পুৰঞ্জয় বৰকাকতীৰ অলপ চিনাকিৰ আৱশ্যক
তেওঁ মানুহজন অদ্ভুত প্ৰকৃতিৰ। নিৰলত থাকিবলৈ বৰ
ভাল পায়। উজনিত তেওঁৰ গোটজ্ঞাতি ভৰি আছে।
কিন্তু ছোৱালীজনীকে লৈ পিতৃ ভিঠাতে প্ৰবাস খাট-
ছেহি। ঘৈণীয়েক দুকাৰৰ আজি পাঁচ বছৰ হ'ল।
ছনাই বিবাহৰ প্ৰস্তাৱ আহিলেও তেওঁ লতাকে লৈ জীৱনৰ

বাকী ছোৱা কাল কটাবলৈ থিৰাং কৰিছে। সেই দিন ধৰি মাতৃহীনা লতাই তেওঁৰ জীৱনৰ ধ্ৰুৱ তৰা। তাইক কেন্দ্ৰ কৰিয়ে তেওঁ এখনি সুখৰ সংসাৰ নকৈ গঢ়ি তুলিছে। মানুহজন শিক্ষিত। বিশ্ববিদ্যালয়ৰ উচ্চ থিতাপ লোৱা। প্ৰত্নতত্ত্ব তেওঁৰ প্ৰগাঢ় ৰাপ। ভিমাপুৰৰ ভালেমান লুপ্ত কথা, বুৰঞ্জী তেওঁ উদ্ধাৰ কৰিছে। অসমৰ সুখী সমাজত তেওঁ শিৰ ফুটা প্ৰত্নতাত্ত্বিক বুলি বাককৈয়ে পৰিচিত। লতাক তেওঁ অতি সাৱধানে শিক্ষা ডাঙৰ দীঘল কৰিছে। লতাৰ কথা বতৰা আৰু ব্যৱহাৰে দেউতাকৰ সু-শিক্ষা আৰু সু-আদৰ্শৰ কথা সোৱৰাই দিয়ে।

তেওঁৰ পঢ়া-শুনা কৰা কোঠালীটো ঘৰটোৰ এমূৰে। কোঠালীটোত কেবাটাও আলমাৰীত থাক্ থাক্ ভালেমান কিতাপ সজাই থোৱা আছে। সবহ ভাগেই বুৰঞ্জী আৰু প্ৰত্নতত্ত্বমূলক পুথি। ভালেমান পুৰণ হাতে লেখা পুথিও তাত আছে। মাজ মজিয়াত মেজখন। মেজখনত বহুত কাগজ পত্ৰ সিঁচৰতি হৈ পৰি আছে। তেওঁ পঢ়া-শুনালৈয়ে তাত সোমাই থাকে। কেতিয়াবা মাজনিশালৈকে উজাগৰে থাকি কিতাপকে পঢ়ে। এই বিলাকৰ কাৰণে লতাৰ যে কত কথা তেওঁ শুনিব লগা হৈছে! “দেউতা, আপুনি নিশা উজাগাৰে থাকি থাকি স্বাস্থ্য নষ্ট কৰিব খুজিছে নেকি? আপুনিয়ো

দেখা সদায় মোক উপদেশ দিয়ে যে নিশা উজাগৰে থাকিলে আৰু দিনত শুলে মানুহৰ আয়ুস টুটে। পিচে, এই উপদেশ জানো আপোনাৰ ওপৰত নাখাটে।” জীয়েকৰ কথা শুনি তেওঁ হাহে—প্ৰাণ খোলা হাঁহি। “এৰা। বৰ ভুল হৈ গল আই। কিতাপখন পঢ়ি পঢ়ি ইমান ভাল লাগিছিল যে সময়বোৰ যে কেনিবা দি গৈ আছে তলকিবই পৰা নাছিলোঁ। কিমান বাজিল? আট্টে। বৰ বেলি হ’ল। আজিৰ পৰা নহয় আৰু। যা-যা তই শো পৈ। মই গৈছোঁ।” কেতিয়াবা লতাই ভাত বাঢ়ি দেউতাকলৈ বাট চাই চাই আমনি পাই পঢ়া কোঠালীত সোমাই দেখে দেউতাক তেতিয়াও পুথিপাজি মেলি মূৰ ঘুমাই বহি আছে —“দেউতা,”—অ’ অ’ গৈছোঁ। যা-যা তই ভাত বাঢ়গৈ।”—“ও, অথনিৰে পৰা ভাত বাঢ়ি বাট চাই আছোঁ। গা ধুবৰে ছোৱা নাই এতিয়াও।” লতাৰ কথাত কান্দোনৰ শব্দ। তেওঁ উঠি আহি জীয়েকৰ চুলিত হাত ফুৰাই ফুৰাই কয়—“সঁচাকৈয়ে লতা, তই বৰ আমনি পাৰ নহয়নে? সেই আপদীয়া পুথিবোৰৰ মাজত কি যে আছে আই, এবাৰ তাৰ মাজত সোমালে মই সকলো পাহৰি যাওঁ। দেউতাকৰ চন্তালি ৰাখিবি আই।” এই দৰেই অময়া সুখত তেওঁৰ দিন যায়।

চতুৰ্থ অধ্যায়

বৰকাকতীৰ কোঠালীত সোমাই দেখে তেওঁ
একান্ত মনোযোগেৰে কিবা এখন পুথি পঢ়ি আছে।
ববীন, বমেনৰ উপস্থিতিয়েও তেওঁৰ একানপতীয়া সাধ-
নাত ব্যাঘাত জন্মাব নোৱাৰিলে। ববীনে সহাবি জনায়।
তেওঁ মূৰ তুলি চাই বহিবলৈ কৈ পুনৰ কিতাপত বু-
মাৰে। ববীনহঁতে একে থৰে বৰকাকতীৰ মনোযোগী অৱ-
স্থাটো চাই থাকে। ভালমান বেলিৰ মূৰত বৰকাকতীয়ে
মূৰ ডাঙি সিহঁতলৈ চাই কয়—

ঃ এটা গোপনীয় কথা তোমালোকক কম বুলি
ভাবিছোঁ। তেওঁ সিহঁতক ওচৰলৈ মাতে।—ববীন, বমেন
বহা ঠাইৰ পৰা উঠি আহি বৰকাকতীৰ সমুখত থকা
মাচিয়া ছখনত বহেহি।—শুনা এইবুলি বৰ কাকতীয়ে কৈ
যায়—“সি আজি বহুদিনৰ আগৰ কথা। ধৰা প্ৰায় কুৰি
বছৰৰো আগৰ। দেউতাই তেতিয়া ডিমাপুৰত চাকৰি
কৰে। প্ৰত্যহ মোৰ যিকণ বাপ দেখিছা সিও দেউতাবে
শিকনিতহে। তেখেতে এই বিষয়টো লৈ অলপ অচৰপ
পঢ়া শুনা কৰিছিল। উ—ছক আমি কেনেকৈ পালো
তাক ভাল দৰেই জানা। তাৰ মাকো পোনতে তাৰ

লগতে আছিল। উ—ছ তেতিয়া চাৰি কি পাঁচ বছৰীয়া
ল'ৰা মানুহ। তাৰ ডিঙিত উলমি আছিল এটি চাৰি-
চুকীয়া তামৰ তাবিজ। তানিজ বুলি অৱশ্যে কব
নোৱাৰি—যেন এটা চাৰিকোনীয়া তামৰতে সৰু বাকচ।
দেউতাই তাৰ ডিঙিৰ পৰা সেইটো সোলোকাই থলে।
বহুটো দেখি দেউতাৰ কৌতূহল জাগিল। ভাঙি চালে
তাৰ ভিতৰত এখন মেপ। মেপখনত নগাপাহাৰৰ
জাপদৌৰ টিঙৰ অৱস্থিতি দেখুৱা হৈছে। তালৈ কেনেকৈ
কোন বাটে যাব লাগে তাকো সুন্দৰ ভাৱে দেখুৱা হৈছে।
মেপখন দেখি নানান সম্ভাৱনাই দেউতাক জাউৰি দি
ধৰেহি। তাৰ কিছুকাল পিচত দেউতা ঢুকায়। পিচত
আইতাৰ মুখত শূনিছিলো দেউতাই হেনো মেপ খনৰ
খোৰ উলিয়াবলৈ বহু নিশা উজাগেৰে কটাইছিল। মেপ
খন এতিয়াও মোৰ হাতত আছে। সেই খন লৈ ময়ো
নানা কালৰ পৰা বহুভাৱে ভাবি চাইছোঁ। ভাবি চাই
কেইবাটাও সিদ্ধান্তত উপনীত হৈছোঁ। তাৰ ভিতৰত
প্ৰধানকৈ এই দুটা সম্ভাৱনাই মোৰ মনত লাগিছে।

প্ৰথম : মানৱ দিন বুলিলে এতিয়াও অসমীয়া
মানুহ শিয়ৰি উঠে। সি অসমৰ বুৰঞ্জীৰ এটা শোকৰ
অধ্যায়। ইহঁতৰ অত্যাচাৰত বহু অসমীয়া মানুহ সাতাম
পুকৰীয়া ঘৰ-ছাৰ, ভেটি-মাটি এৰি হাবিয়ে বননিয়ে,
পৰ্বতে-কন্দৰে ফৰিং ছিটিকা দি পলাই গৈছিল। এই

দৰে উন্নত অসমীয়া সমাজ ভাগি থান্বান্ হয়। এই পলবীয়া মানুহবোৰে লগত যি পাৰে সোণ—ৰূপ, অলংকাৰ পাতি লৈ গৈছিল। চোৰাংচোৱাৰ দৰে পিয়াপি দি ফুৰা শেনচকুৱা মানবিলাকৰ লুভীয়া দৃষ্টিৰ পৰা ওৰে জীৱনৰ সঞ্চিত সম্পত্তিৰ কেইপদমান বাখিবলৈকে পৰ্বতৰ গুহাত, গছৰ ধোন্দত বা তেনে কোনো নিৰাপদ ঠাইত লুকাই থৈছিল। জাপদোৰ সেই অঞ্চলত হয়তো তেনে কোনো হতভগীয়াহঁতৰ জীৱন সৰ্ব্বথুপ খাই আছে।

দ্বিতীয়তে : ইংৰাজে অসমৰ শাসন ভাৰ লোৱাৰ বছৰ বছৰ আগতে, আহোমবিলাক যেতিয়া পূব চুকেদি দলে দলে অসম সোমাব ধৰিছিল—তাৰো আগতে অসমৰ চুকে কোণে ভালেমান স্বাধীন সৰু সৰু বজা আছিল। নিজ দেশৰ স্বাধীনতা বজাই বাখিবলৈ সততে এই বজাবিলাকৰ ভিতৰত বন্ধুত্ব, মিত্ৰবালি, যুঁজ-বাগৰৰ তীব্ৰ প্ৰতিযোগিতা চলিছিল। “যোগ্য-ভোগ্যা বন্ধুত্বা” যাৰ যোগ্যতাৰ অভাৱ হৈছিল সেয়ে আন বলী জাতিৰ কঠোৰ নিষ্পেষণত নিষ্পেষিত হৈছিল। নগাপাহাৰৰ সেই অঞ্চলতো তেনে বজাৰ ৰাজ্য থকাৰ প্ৰমাণ পোৱা গৈছে। আক বহুতো সম্ভাৱনা আছে। প্ৰধানতঃ এই ছুটাইহে মোৰ মনত লাগিছে। মেপৰ গৰাকীয়ে নিশ্চয় ইয়াৰ কিহাৰ সন্ধান পাইছিল। কিন্তু অভিযান সফল ন’হল। বাটতে প্ৰান হেৰুৱালে জাপদোৰ বহস্য এতিয়াও

মোৰ আন্ধাৰত। ইমান দিনেও উদ্ঘাটন নহল। মোৰ বিশ্বাস জাপদোৰ সেই অঞ্চললৈ যদি কেনেবাকৈ যাব পাৰো তেনে মই অসমীয়া সুধীসমাজক ভালেমান বুজীৰ সমল উপহাৰ দিব পাৰিম। কিন্তু মোৰ আশা পূৰ্ণ নহব। মই আকাশৰ তৰাহে বিচাৰিছো।—কথাখিনি কৈ তেখেতে এটি জুমুনিয়াহ কাটি মনে মনে বদত বমেনে ঘপবাই সুধিলে—

: কিয়, কিয় খুৰাদেউ ?

: কাৰণ বহুতো। প্ৰথমতে জানি শুনি কোনোও সেই অলাজুইত হাত সুমাবলৈ ইচ্ছা নকৰে। দ্বিতীয়তে, বহুতেই মোৰ কথা বলিয়াৰ বলিয়ালি বুলি পতিয়ন যাব নোখোজে। তৃতীয়তে ধনৰ অভাৱ। অৱশ্যে শেষৰটিৰ কাৰণে মই পিচ হোঁহঁকা নাই। লাগতিয়াল ধনফেৰা যোগাৰ কৰি থৈছো।

ইমান পৰা বৰীন টলকা মাৰি আছিল। বৰ-কাকতীৰ কথা শেষ হ’লত সি কলে—

: খুৰাদেউ, মোৰ এটি কথা শুনিবনে ? যদি আমাৰ যোগ্যতাৰ ওপৰত আপোনাৰ সন্দেহ নাই তেনে মই আপোনাৰ ছঃসাহসিক অভিযানৰ সংগী হব খোজো।

বৰকাকতী উচপ্ খাই উঠে। এই তিয়ঁহৰ জালী যেন ল’ৰাজনৰ মুখত এনে আচহুৱা কথা শুনি

তেওঁ এখন্তক মাতবোল নকবাকৈ হতভম্ব হৈ থাকে।
তেওঁ এই কামৰ বাবে সাহসী বুলি থিয়াতি থকা কিমান
বন্ধু-বান্ধৱক যে অনুৰোধ কৰিছে তাৰ লেখ নাই।
কিন্তু কোনেও ছুই বামকে নসলে। সেই কাৰণে তেওঁ
হতাশ হৈ পৰিছে। ওবে জীৱনৰ পৰিশ্ৰমৰ ফল নাপাই
তেওঁৰ মনোন্ধোভৰ সীমা নাছিল। যিমানেই দিন পলম
হৈছিল তেওঁৰো মানসিক অশান্তি সিমানেই বেছি হৈছিল।
ববীনহতৰ আগত তেওঁ এই বোৰৰ বকলা মেলি সিহঁতক
সংগী হবলৈ অনুৰোধ কৰা বা মান্তি কৰোৱা তেওঁৰ
উদ্দেশ্য নাছিল। সিহঁতৰ আগত তেওঁৰ বিফল জীৱনৰ
কাহিনী কৈ মনৰ বেজাৰ পাতলাবহে খুজিছিল। হঠাতে
এতিয়া ববীনৰ তেনে কথা শুনি যাব পৰ নাই আচৰিত
হৈ সুধিলে—

: বোপা, তুমি !

: এবা খুৰাদেউ। বিশ্বাস হোৱা নাইনেকি ?

: বিশ্বাসৰ কথা উঠা নাই বোপা, মই ভাবিছো
এই কঠোৰ পথটোৰে কথা। তুমিও আক এবেলি ভাবি
চাবা। কুমলীয়া ডেকা তোমালোক। মনবোৰ নানান
বঙান সপোনৰে ভৰপূৰ। কিন্তু মোৰ মতে বাস্তৱ দৃষ্টি-
ভংগীৰ জোখ কাঠিৰে বুখিছে কামত আগ বাঢ়িব লাগে।
গতিকে গভীৰ ভাৱে ভাৱি চোৱাগৈ তুমি কিমান গুৰুত্বপূৰ্ণ
কামলৈ হাত মেলিছা ; যাতে পিচত ছুই হাতে চকুলো

টুকিৰ লগা নহয়।

ববীনে বৰকাকতীৰ ভৰিৰ খুলি মূৰত লৈ আগত
কৈয়ো জোৰ কৰি কয়—

: খুৰাদেউ আপুনি ভুল বুজিছে। আমাৰ ব্যক্তি-
গত লাভালাভৰ কাৰণে আপোনাৰ লগত ওলোৱা নাই।
আপোনাৰ ওবে জীৱনৰ জঁম যাতে সফল হয় আৰু
আপোনাৰ সেই গবেষণাই যাতে অসমৰ বুৰঞ্জীত এটা
মুগাস্তৰ আনিব পাৰে, তাৰ বাবেহে। তত্পৰি আমাৰ
এই অতি-সাহসিক অভিযানে যে আপোন ভোলা অসমীয়া
ডেকাৰ চকু মেল নখুৱাব তাকেই বা কোনে কব পাৰে ?
অলপ বৈ সি পুনৰ কবলৈ ধৰে—খুৰাদেউ, কুৰি শতিকাৰ
আমি অসমীয়া তৰুণ। এই অসমীয়াৰ বাহুবল এদিন
দিল্লীৰ বজাৰো ভয়ৰ কাৰণ হৈছিল, এই অসমীয়াই
এসময়ত বিদেশীৰ উপৰি উপৰি আক্ৰমণকো নগণিছিল,
আনকি এদিন এই অসমীয়া ডেকাৰে স্বদেশ প্ৰেম,
কৰ্তব্যনিষ্ঠা, আৰু বুদ্ধি-বৃত্তি সকলো উন্নত জাতিৰে অনু-
কৰণীয় আছিল। সেই মহান অসমীয়াৰে আমি
সতি-সন্ততি। জগতৰ যি ~~কোৱা~~ উন্নতি জাতিতকৈ
আমি কোনো গুণে হীন নহও। আপোনাৰ সংগী হৈ
তাকেই দেখুৱাব খুজিছো, খুৰাদেউ। আপুনি বাধা
নিদিব” ইত্যাদি।

বৰকাকতী স্বৰগ পৰা মানুহৰ দৰে থব লাগি থাকে। বাজহুৱা সভাৰ বক্তৃতা শুনা নাইতো? সভা সমিতিতহে এনে ধৰণৰ মুখেৰে সাত হাল বোৱা কথা সচৰাচৰ শুনিবলৈ পোৱা যায়। ব্যক্তিগত জীৱনত সেইবোৰৰ কোনো মূল্যই নাই। কিন্তু বৰীণৰ আন্তৰিকতা সনা কথাবোৰ তেওঁ যেন অবিশ্বাস কৰিব নোৱাৰে। কথাবোৰ শুনি শুনি তেওঁৰ হিয়া এমুঠনমান উঠিল। গুৰুচাৰ্য্যৰ কথাতে যথাক্ৰমে বজাৰ বান্ধিকা খহি পৰাৰ দৰে বৰকাকতীবো যেন দেহ-মনৰ সকলো জড়না, নিৰাশাৰ ভাৱ, হতাশাৰ বিননি বৰীণৰ কথাবোৰতেই নাইকিয়া হ'ল। তেওঁ যেন শৰাইদাটৰ এজন বাঁৰ বপুৱাহে। তেওঁ মনৰ আবেগত বৰীণক সাৱটি ধৰি কয়—

: বৰীণ, তুমি সচাকৈয়ে অসম—আইৰ সু-সন্তান এইখিনি কওতে তেওঁৰ চকুলোৱে বাধা নামানে। বমেনেও বৰীণৰ কথাতে হৰিভৰ দিলে।

বৰকাকতীয়ে তৰহ-তমহকৈ ছয়োকে বুৰুৰ মাজলৈ টানি আনে। এনেতে হাতত চাহৰ সঁজুলি লৈ লতা কোঠাটোলৈ সোমাই আহে। পিৰিচ, পিয়লাবোৰ মেজত সজাই চাহ ঢালিবলৈ ধৰে। এনেতে দেউতাকে মাতিলে—

: আই,

লতাই চাহ ঢালি ঢালি মূৰ ডাঙি দেউতাকলৈ চাই কয়—

: মই সিটো কোঠাৰ পৰা আপোনালোকৰ কথা-বতৰা সোপাই শুনিছোঁ, দেউতা। ময়ো যাম কিছ—অতি সহজ ভাৱেই তাই কলে। কিন্তু এই সহজ কথাটোতেই তেওঁলোক উচপ্ খাই উঠে।

: তই কি কৈছ লতা!—দেউতাকে হা—হা ছি—ছি কৰি উঠিল।

: জাপদোৰ বিপদ-বিঘিনিবোৰৰ কথা পাৰি নাযাবা।—বৰীণে কলে।

: তিৰোতাৰ কাৰণে এই পথ নহয়—বমেনেও তেওঁলোকৰ লগত যোগ দিয়ে।

সকলোৱে তাইক বুজনি দিবলৈ নথৈ চেষ্টা কৰিলে। কিন্তু লতা অবিচল। বিস্তৰ বুজনিয়ো তাইক তাইৰ সংকল্পৰ পৰা পিছলাব নোৱাৰিলে। একেটা কথাতে তাই কটপা দি থাকিল। দেউতাকে তাইক বুজাবলৈ চেষ্টা কৰি পুনৰ কলে—

: আই, তিৰোতা মানুহবোৰ শিমলু তুলাৰ দৰে পাতল। কোনো কথাই শুলুৱাৰ পৰা তালুলৈ ভাবি নাচায়। বাহিৰৰ জাক-জমকৰ উপৰিও সকলো বস্তুৰে যে ভাল বেয়া ছুটা ফাল আছে সেই কথা পাহৰি যায়। জাপদোৰ হাবিলৈ আমিও আচলত জীউ বান্ধি নোৱাৰাতহে

ললাট ভুঞ্জিবলৈ ওলাইছে। আমাৰেই বা কি হয় কোনে জানে। আয়ুসত চাউল থাকিলেহে সেই আবৰীহতৰ হাতৰ পৰা নিৰাপদে উলটি আহিব পাৰিম। তেঁওৰ কোমল বয়স। সংসাৰখনৰ ভু-ভা পোৱা নাই এখোন। গতিকে এই কামলৈ মন নেমেলিবি। পৰহি খুৰাদেউৰ আহি তোক লৈ যাবহি” ইত্যাদি। কিন্তু কণাহাহক পতান দি ভুককিওৱাৰ দৰে দেউতাকৰো চেচনি দিয়া কথাবোৰ লতাৰ ইকাণেদি সোমাই সিকাণেদি ওলাই গল। লাহে লাহে কলে—

: দেউতা, আজি জগত জুৰি নাৰীজাগৰণৰ ঢৌ উঠিছে। চকুৰ আগতেই দোখৰ লাগিছে। ভাৰতৰ নাৰী-সকলে সমাজৰ ঠেক পৰিসৰৰ পৰা ওলাই আহি কোটি-কলীয়া সংস্কাৰবোৰ এৰি নিজক গঢ়ি তুলিছে। হেজাৰ হেজাৰ ভাৰতীয় ভিৰোতা হাতত বন্দুকলৈ বগথলীলৈ আগবাঢ়ি গৈছে। দেশৰ স্বাধীনতাৰ কাৰণে প্ৰাণ দিছে। এনে স্থলতো আমি অসমীয়া ছোৱালীবিলাকে গাঁতত কঁকাল দি থাকিম নে?—এইবুলি দেউতাকক আঁকোৱাল মাৰি ধৰি পুনৰ কয়—দেউতা, আপুনিৰে দেখোন মোক সকলো পৰা জয়মতী, মূলাগাভৰু, ৰাধিকা, জোৱান ডাৰ্ক, ছুবজাহান, দুৰ্গাবান্ধ, চাঁদবিবি প্ৰভৃতিৰ কথা কৈ কৈ আমিও তেনেকুৱা হব লাগে বুলি শিকাইছিল।

ববীন হতভম্ব। সি তাইক কলে,—

: লতা, খুৰাদেউৰ মনৰ অৱস্থাটো এবাৰ টলকি নোচোৱা কিয়? বহুত আদৰ্শই বাস্তৱ জীৱনৰ লগত খাপ নাখায়। সেইবোৰ শুনিবলৈ হে শুৱলা। জয়মতী, ৰাধিকা, মূলাৰ কথা যে কোৱা সেইবোৰ আজি কালিৰ সমাজত অচল। “সেই ৰামো নাই অযোধ্যাও নাই”। মোৰ কথা শুনা যদি তুমি এই কামলৈ হাত নেমেলিবা।” ইত্যাদি ববীনৰ বুজনি শুনি লতা আচৰিত হ’ল। এয়ে বোৰ আদৰ্শবাদী ববীনৰ অন্তৰৰ কথা নে? এখন্তক আগতে এৱেঁ লাচিত, চিলাৰায়ৰ কথা কৈ জয়টোল কোবোৱা নাছিল নে? এখেতেই অসমৰ অস্তিত্ব ৰক্ষাৰ কাৰণে সকলো বিপদ নেওচি কাচিপাৰি ওলোৱা নাছিল নে? সেইজন “মহাবীৰ”ৰ মুখত ই আকৌ কেনে কথা? নে ববীনে তাইক টুকুৰিয়াই চাবলৈহে এইখন বলকিলে। হবও পাৰে। কিয়নো, সকলোৱে ভাৱে অসমীয়া ছোৱালীবোৰ এলাইজাবৰী। ইত্যাদি চিন্তাই তাইৰ মনত থোকিবাৰ্থো লগালে। ফুটাই কলে—

: দাদা, লাচিত—চিলাৰায়ৰ দেশৰ ডেকাই এতিয়াও ছোৱালীবিলাকৰ উচিত মূল্য দিবলৈ শিকা নাই। কিন্তু জয়মতী আছিলে বুলিহে গদাপাণি—কদ্ৰাসিংহ মহং হব পাৰিছিল, মূল্য থকা কাৰণেহে চাওফাচেঙমুং গৌহায়ে থৈয়ানথৈয়া ৰণত কীৰ্ত্তি আৰ্জিব পাৰিছিল, ৰাধা-কল্পিনীয়ে উছাহ যোগাইছিল বাবেহে নাহৰ-ৰাঘৱে

অসমৰ ৰাজপাট খাব পাৰিছিল। এই কথা নুই কবিৰ নোৱাৰে; আৰু আজি অসমীয়া ডেকাই জাতিৰ প্ৰতিষ্ঠাৰ কাৰণে কাচি পাৰি ওলালেও যদি গাভৰুসকল তেওঁলোকৰ পিচত থিয় নহয় তেনেহলে তেওঁলোকৰ “মুখেন মাৰিতং জগত” এই অৱস্থাহে হব। দেশৰ “উন্নত কামী” সকলে এই অতি প্ৰয়োজনীয় অংশটোক এৰি থলে মহাভুল কবিব। কামাল আৰ্টাটুকে এই কথাই শিকাই থৈ গল।

লতাৰ কথা শুনি ৰবীন পুলকিত হ'ল। বমেনো তথা লাগিল। আধুনিক ছোৱালীবিলাকৰ প্ৰতি বমেনৰ বৰ ভুল ধাৰণা আছিল। সি ভাবিছিল বচকী পখিলাৰ দৰে চঞ্চল বতাহত উৰি ফুৰাই ছোৱালীহঁতৰ কাম। স্নো, পাউদাৰ ঘৰি মুখত মিচিকি হাহি লৈ ভাৱ প্ৰৱণ তৰুণৰ অন্তৰত ন ভাৱৰ হেন্দোলনি তোলা, গান গোৱা, চিনেমা চোৱা আৰু মুখস্ত কৰি সভা-সমিতিত বক্তৃতা দিয়াই ছোৱালীহঁতৰ ঘাই কাম। তাকে লৈ তাইহঁত ব্যস্ত। দেশৰ কথা, জাতিৰ চিন্তাই ছোৱালী-বিলাকৰ কল্পনা প্ৰৱণ মনত ঠাই নেপায়। বঙলা ঔপন্যাসিকৰ শস্তীয়া কাহিনী, বোম্বে টকীজৰ ছবি, গণেশ গগৈৰ বিবহৰ হা-ছতাশ ইয়াকে লৈ ভবিষ্যতৰ সোণালী সপোন দেখে আধুনিক ছোৱালীবিলাকে। কিন্তু লতাৰ কথাবোৰে তাৰ ইমান দিনৰ মনৰ ভুল ধাৰণা

ওলট-পালট কৰি দিলে। “কনক লতাৰ মৃত্যু হোৱা নাই” সি মনে মনে ভাবে।

বৰকাকতীয়ে ইমান পৰ সিহঁতৰে কথা-বতৰা শুনি তৰক মাৰি আছিল। তেওঁৰে ছোৱালী লতাৰ মুখত এনেকুৱা চিন্তাশীল কথা শুনি সঁচাকৈয়ে তৰক মানিলে। একেটি মাথোন কণাৰ লাখুটি স্বৰূপ সন্তানক জানি শুনিও আওমৰণে মৰিবলৈ দিবলৈ তেওঁৰ পিতৃ হৃদয় মান্তি নহ'ল। লতাক সৰুৰে পৰা নানান সজ শিক্ষা দি আহিছিল। তাৰ ফল স্বৰূপে আজি যে লতাই এনেকৈ ওভটগোৱাৰ নাচিব তেওঁ ভাবিবই পৰা নাছিল। যি হওক, দৈৱকে ধিয়াই দেশৰ কথা ভাবি, লতাৰ আদৰ্শৰ কথা গুণি অনিচ্ছা স্বত্বেও হয়ভৰ দিবলৈ বাধ্য হ'ল। বুঢ়াই তাইক আকোৱাল মাৰি ধৰি গালে মুখে হাত ফুৰাই কলে, “তহঁতৰ সু-আদৰ্শৰ জেউতিয়ে সোণৰ অসম পোহৰাই তোলাক”.....আৰু কব নোৱাৰিলে।

নবীন উদ্দীপনাত সিহঁতৰ অন্তৰবোৰ নাচি উঠে।

পঞ্চম অধ্যায়

মেপখনত টেবাঙৰ অৱস্থিতিৰ নিৰ্দেশ দিয়া আছে। আক তাৰে পৰাই অভিযানৰ পাতনি মেলিবলৈকো সংকেত দিয়া হৈছে। টেবাঙ নগাপাহাৰৰ এখন সৰু গাঁও। মানুহ কুৰি কি পঁচিশ ঘৰ মানহে হব। সবহ ভাগেই খেতি কৰি খায়। কহিমাৰ নিচেই ওচৰতে থকাত মানুহবোৰে আধুনিক সভ্যতাৰ আওতাও কিছু পাইছে। সাজপাৰো আন আন খেলৰ নগাতকৈ উন্নত।

টেবাঙলৈ ৰাওনা হোৱাৰ পূৰ্বে ৰবীনহঁতৰ দলটো কৰ্মঠ, বিশ্বাসী, সাহসী, কৰ্তব্যপৰায়ণ মানুহৰে শক্তিশালী কৰিলে। অভাৱনীয় আক অনিশ্চিত বিপদ-আপদৰ পৰা আত্মৰক্ষা কৰিবলৈ বুলি ৰাইফেল, বন্দুক, ~~হাৰ্ভাৰ্ভা~~ ~~ভিনামাইট~~ আদি বৈজ্ঞানিক মাৰণাস্ত্ৰৰ উপৰিও যাঠি, জোং, জোৱাৰ, ডেগাৰ আদি ভালেমান অস্ত্ৰসজ্জা, কেইবাদিনো জোৰাকৈ খাচ সজ্জাৰ, কম্পাচ, দূৰ-বীণ, অনুবীক্ষণ, কেমেৰা প্ৰভৃতি প্ৰয়োজনীয় যন্ত্ৰ পাতি লৈ সাজু হৈ ওলাল।

বুঢ়াই জীয়েকলৈ চাই কয়—

: আই,

: দেউতা,

: ভগবানে তহঁতৰ মংগল কৰক—তাৰ পিচত উ—ছ লৈ চাই কয়—

: বিপদৰ মাজত জপিয়াই পৰিবলৈ ওলালোঁ। উ—ছ। এই বিপদত তহঁতৰ সাহসৰ পৰীক্ষা হব। পাৰিবি তথাকথিত “ডেওবজা”ৰ দেশলৈ যাবলৈ।

উ—ছ ৰে কয়—

: দেউতা, আমি প্ৰস্তুত। বিপদ বিধিনিষে মোক পিচ হোঁহঁকাব নোৱাৰে। আমি আপোনাক প্ৰাণ দিও সহায় কৰিম।

দলৰ বাকীবোৰেও কলে যে প্ৰাণ গলেও সিহঁতে বিশ্বাসঘাতকতা নকৰে। আক ভয় বোলা কথাষাৰি সিহঁতে নাজানে, পৰ্বতে-পাহাড়ে বগাই, বনৰীয়া জন্তুৰ সৈতে যুজ-বাগৰ কৰি ডাঙৰ হৈছে সিহঁত।

: কোনো বিপদ আপদে মোক হতাশ কৰিব নোৱাৰে—ৰবীনে কয়।

: ৰবীনৰ মতে মোৰো মত—বমেনে কয়।

: বেচ, তেনে আমি একযোগেই ৰাওনা হম। কালিলৈকে যোৱাৰ দিন ঠিক কৰিছো। বতৰো বেচ ফৰকাল। ভগবানে নিশ্চয় আমাক সহায় কৰিব।

পিচ দিনা পুৱা।

পৰমেশ্বৰৰ উদ্দেশ্যে এটি ভক্তি পূৰ্ণ সেৱা জনাই
সকলোটি আগবাঢ়ে—জাপদৌৰ বহুশ্ৰৱ আকুল আহ্বানত।

তেওঁলোক গৈ থাকে। শ্ৰান্তি নাই, ক্লান্তি নাই
দুখ-ভাগৰ নাই, ভোক পিয়াহ নাই কেৱল গৈয়েই থাকে।
বিপদ-বিঘিনিৰ ভয়, মৃত্যুৰ বিভীষিকা একোৱে তেওঁলোকৰ
গতিবোধ কৰিব নোৱাৰে। তেওঁলোকৰ লক্ষ্য সেই দূৰণিৰ
টিঙটো—জাপদৌ।

* * * * *

কেইবাদিনো পিচত।

এডোখৰ মুকলি ঠাই। অলেখ মানুহ—লৰা-তিৰোতা,
বুঢ়া—ডেকা, গাভৰু—ছোৱালী জুম বান্ধিছেহি। বোধ-
হয় এখন বজাৰ। হাই-উকমি, লৰা-চপৰা—চাৰিওফালে
এটা উছলি-মুছলি ভাৱ। দলটো মানুহ জুমৰ কাষ
চাপেহি। মানুহবোৰ জাতিত নগা হলেও আন আন
খেলৰ নগাতকৈ অলপ সুকীয়া ধৰণৰ। ইহতৰ সাজ-
পাৰো বেলেগ। হঠাৎ সকলোবোৰ কাষচাপি আহি
বৰকাকতীহতক বেৰি ধৰেহি আৰু অকণ অকণ চকুবোৰ
বিস্ময়ত মেলি মেলি তেওঁলোকলৈ চায়। যেন ভৈয়ামৰ
মানুহ—বিশেষকৈ দল বল লৈ অহা ভৈয়ামৰ মানুহ
সিহতে আগেয়ে দেখা নাছিল। ভালেমান বেলিৰ মূৰত
এজন আদহীয়া নগা সেই মানুহ জুমৰ মাজেদি আহি

দি বিং বাং বাং কৈ ঠাৰে-চিয়াৰে তাৰ পিচে পিচে
দাহিবলৈ তেওঁলোকক বুজাই দিয়ে। সকলোৱে তাক
অনুসৰণ কৰে।

মানুহজনে তেওঁলোকক নি পুৰোহিতৰ ওচৰত
ভেটালেগৈ। পুৰোহিতজন আলৰ বুঢ়া। দাঢ়িয়ে গোফে
ভোবোকাৰ। চকু ছুটা নিচেই সৰু সৰু। মুখত দাত
এটিও নাই। গাৰ ছালবোৰ শোটেৰা শোটেৰা।
সিয়েই গাওঁখনৰ ভিতৰত আটাইতকৈ বেচি মানী।
কবলৈ গলে সিয়েই শাসক, মন্ত্ৰনা দিওঁতা আৰু দেৱতাৰ
পূজাৰী।

বৰীনহতক লৈ অহা নগাটোৱে পুৰোহিতক সেৱা
কৰি সিহতৰ ভাষাৰে ভালেমান পৰ কথা-বতৰা পতাৰ
পিচত সেই মানুহজনেই উ—ছক তাত থাকিবলৈ কৈ
আনবোৰক এটা সৰু, চাপৰ ঘৰত বন্ধ কৰি থলে।
ভালেমান ৰখীয়াই যাঠি জোং লৈ তেওঁলোকক বেচি
থাকিল। ঘটনাৰ গতিয়ে কোনকালে ঢাল লৈছে জানিবলৈ
বুলি সকলোৱে উ—ছলৈ বাট চাই থাকে। ভালেমান
বেলিৰ মূৰত উ—ছ আহে।

উ—ছৰ পৰা তেওঁলোকে জানিব পাৰিলে যে
পুৰোহিতজনে সিহঁতৰ আগমন কিয় হৈছে, উদ্দেশ্য কি
সোধে। উ—ছৰে প্ৰকৃত উদ্দেশ্য নকৈ কয় যে সিহঁতৰ
দ্বাৰা কাৰো চুলি এডালমানো অপকাৰ নহয়। চিকাৰৰ

কাৰণে সিহঁত আহিছে। তাৰ কথা শুনি পুৰোহিতে বি
কলে তাৰ সাৰ এয়ে যে জাপদোৰ বনত সিহঁতৰ দেৱতা
থাকে। তাত থকা চবাই-চিৰিকটি, জন্তু-জানোৱা
সকলো সেই দেৱতাৰ লগুৱা। লগুৱাৰ ওপৰত অত্যাচাৰ
কৰিলে খঙাল দেৱতাই শাস্তি লবই। তত্পৰি সিহঁতেও
কোনো বিধৰ্মী মানুহক দেৱতাৰ চিৰশাস্তিময় বাজাৰ
শাস্তি ভংগ কৰিবলৈ যাবলৈ অনুমতি দিব নোৱাৰে।
কিয়নো, তেতিয়া হলে দেৱতা সিহঁতৰ ওপৰতো ক্ৰুপিত হ
পাবে। গতিকে ভৈয়ামৰ মানুহ যেই বাটে আহিছে সেই
বাটেই গুচি যাব লাগে।

বৰকাকতীৰ মুখ শুকাই টেমিৰ মূৰ যেন হ'ল
ঃ তেনে উপায়! মোৰ প্ৰত্নতাত্ত্বিক অনুসন্ধান
সফল নহ'ব। ইমান দিনে মিছাই যমৰ যাতনা ভুগিলো

ঃ খুবাদেউ, আপুনি মিছাই ভাবি গুণি অস্থি
হৈছে। আববীহঁতৰ অন্ধবিশ্বাসত ইন্ধন যোগাই আ
কেতিয়াও উলটি নাযাওঁ। আমাৰ অভিযান কেতিয়া
বাৰ্থ হব নোৱাৰে সিহঁতৰ চকুত ধূলি দি আমি আ
বাঢ়িম জাপদোৰ হাবিলৈ।

ঃ ইহঁতে যদি বাধা দিয়ে, যুদ্ধ কৰে—বৰকাকতী
মোৰে।

ঃ সেই কাৰণেই কৈছো ইহঁতৰ চকুত ধূলি
মাজ নিশা মনে মনে যাব লাগিব।

ঃ যদি পহৰা দি থাকে?

ঃ তাৰো বিহিত ব্যৱস্থা কৰিব লাগিব। হয়তো
বা সেই বখীয়াক হত্যা কৰিও আগ বাঢ়িব লাগিব।

ঃ নবহত্যা!—বৰকাকতী উচপ্ খাই উঠে।

ঃ হয়। কিন্তু তাকে নকৰিলে আমাৰ প্ৰাণৰ
মনতা এৰিব লাগিব।

এইদৰে কথা-বতৰা পাতি থাকোঁতে হঠাৎ
গধুৰ বস্তু এটা ঘৰৰ ভিতৰত পৰাৰ গম পাই সকলোটি
কাষ চাপি গৈ দেখিলে এটা আধামৰা কপৌচবাই।
নোজেৰে লুতুৰি পুতুৰি চবাইটো। "মূৰত সেন্দূৰ ঘঁহা!
বদীনে চবাইটো হাতত লৈ অলপ সময় একেৰাহে
চাই থাকি কয়—

ঃ বিপদৰ আগবতৰা বহন কৰি আনিছে। অৰ্থাৎ
তোমালোক উলটি যোৱা; নতুবা ইয়াতকৈয়ো শোচ-
নীয় পৰিণাম তোমালোকৰ কপালত লিখা আছে। কিন্তু
সিহঁতে নাজানে যে স্বাধীন অসমৰ ডেকা-গাভৰুৰ সোৱ-
বণীত ভয় বোলা কথাষাৰি নাই।

ঃ মই সেই কথাষাৰি সমৰ্থন কৰোঁ ববীৰ—
বৰকাকতীয়ে কয়—তাৰে প্ৰমাণ তোমালোক।

ঃ আপোনালোকৰ আশীৰ্বাদ খুবাদেউ। আপুনি
ভয় খাইছে নেকি?

ঃ ভয়। এৰা ভয় লাগিছিল খুব। কিন্তু এতিয়া

আক সেই ভাৱ নাই। তোমালোকৰ দৰে সাহসী, বুদ্ধিয়ক ডেকা ল'ৰা যাৰ সহায় তাৰ আকৌ কিহৰ ভয়।

পুৰুষৰ বৰকাকতী নিমাখিত পণ্ডিত মানুহ। ওৰে জীৱন পুথি পাজিৰ মাজতে কটালে। বাস্তৱ জগতৰ ভালেমান কথাৰে আওভাও নাপায়। ঘৰ সংসাৰ, টকা-পইচা, যশ-খ্যাতিলৈয়ো তেওঁৰ সিমান হেপাহ নাই। তেওঁৰ এই সবলতাৰ সুযোগ লৈ বহুতে তেওঁক প্ৰবঞ্চনাও কৰিছে। জাপদোৰ হাবিত প্ৰত্যাৱৰ্ত্তিত অনু-সন্ধানৰ যথেষ্ট সমল পাব বুলিয়ে তেওঁ ওলাইছিল। পিচে এতিয়া উপৰি উপৰি বিপদৰ মাজত পাৰি তেওঁৰ আগ্ৰহ সেমেকিল, উৎসাহ টুটিল, সংকল্পও লৰিল। তেওঁৰ দৃঢ় বিশ্বাস হ'ল যে তেওঁৰ অনুসন্ধান সম্পূৰ্ণ নহব। কিয়নো, জাপদোৰ অগম্য বননিলে যোৱা সহজ কথা নহয়। তাৰ আগতেই তেওঁলোকৰ জীৱনৰ ওৰ পৰিব। জানি শুনিবো কেনেকৈ মৰণৰ মুখলৈ যায়। মানুহ মৰণশীল সঁচা, কিন্তু মৰিবৰ কথা শুনিলে কাৰ নো বাক ভয় নালাগে। চুলিকটা মিচিমিৰ দেশলৈ আগবাঢ়িবো বৰকাকতীৰ বৰ ইচ্ছা নাই, অথচ উলটি যাবলৈয়ো কব নোৱাৰে। বাওনাৰ বেলিকা তেৱে সকলোকে উছাহ যোগাই দলৰ নেতৃত্ব কৰিছিল। গতিকে, এই দোমোজাত পৰি বৰকাকতী বিবুধি হয়। বমেন্দ্ৰই গুৰিবে পৰা

তেওঁৰ ডাৱান্তুৰ লক্ষ্য কৰিছিল আৰু সুবিধা পালেই জাপদো অভয়ানৰ উজ্জল ফালটোৰ কথা তেওঁৰ কাণত পেলাইছিল।

নিশা হঠাৎ বমেনৰ পাতল টোপনি ভাগিল। সি আচাৰত হৈ দেখিলে অলপ নিলগত মমৰ ক্ষীণ পোহৰত ববীনে তলমূৰকৈ কিবা এখন চাই আছে। সি ববীনৰ মনোযোগ আকৰ্ষণ কৰিবলৈ লাহেকৈ শব্দ এটা কৰে। শব্দটোৱে ববীনৰ মনোযোগী অৱস্থাত আঘাত কৰিব নোৱাৰিলে। সি উঠি গৈ ববীনৰ পিচফালে ঠিয় হয়গৈ। ববীন উচপ্ খাই উঠি তাক দেখি ফুতফুচাই কয়।

: মেপখনৰ নিৰ্দেশ মতে এতিয়া আমিঃ যি বাটেদি আগবাঢ়িব লাগিব তাকে ঠিক কৰি ললোঁ। আৰু সাত ঘণ্টা পিচত ৰাতি পুৱাব। ইতিছেগতে আমি এই আপ-দীয়া ঠাইখন এৰি উজাব লাগিব। আৰু এটা কথা। মেপখনৰ ছটা কপি কৰিলোঁ। নিৰ্ভুল কপিটো মোৰ হাতত থাকিব আৰু কাল্লনিকটো থাকিব বৰকাকতীৰ লগত। আমি এতিয়াৰে পৰা সাৱধানে বাট বুলিব লাগিব। বিপদ আমাৰ মূৰৰ ওপৰত। পিচত বহলাই কম। সম্প্ৰতি সকলোকে জগাই ৰাওনাৰ কাৰণে সাজু কৰা গৈ। কিন্তু মনে, মনে। ইয়াৰ ভিতৰতে টোপনিৰ কোলাত অচেতন হৈ থকা ৰখীয়া কেইটাক "ক্লোৰোফৰ্ম" কৰি আৰু কিছুপৰ বেচিকৈ গুৱাই থওঁগৈ

দোভাগ নিশা। ঘোৰ আঁউসী। সভ্যতাৰ পোহৰ নোপোৱা নগাবোৰ সিহঁতৰ অকণ অকণ পঁজা-বোৰত টোপনিৰ কোলাত অচেতন। এনে সময়ত সাহসী দলটো আঁচলত জীউ বান্ধি হাতত সাৰে ভৰিত সাৰে আগবাঢ়ে। ববীন্দ্রৰ নিৰ্দেশমতে তেওঁলোক উজাই যায়। অচিনাকি পৰ্বতীয়া ঠাই। দোভাগ নিশা; ঘোৰ আন্ধাৰ, তত্পৰি মূৰৰ ওপৰত বিপদ। যি কোনো মুহূৰ্ত্ততে পিচকালৰ পৰা নগাবোৰে হাতত চোকা যাঠি লৈ গৈ আক্ৰমণ কৰিব পাৰে। তথাপিও তেওঁলোক পিচ নোহো-হকে। মানুহ মৰে, স্বতঃসিদ্ধ কথা। ভয় কৰিবৰে বা কিটো আছে তাত। মহৎ কাৰ্য্য সম্পাদন কৰিবলৈ যাওঁতে জগতৰ বহুত মানুহেই অকালতে মৰণক আঁকোৱালি লৈছে। হিমালয়, আফ্ৰিকা, নিউজিলেণ্ড, আমেৰিকা আৱিষ্কাৰ কৰিবলৈ যাওঁতে কত মূল্যবান জীৱনৰ অৱসান ঘটিছে! সেইবুলি মানুহে জানো সেইবোৰ আৱিষ্কাৰ নকৰাকৈ থাকিল। এবাৰ লতা হঠাৎ হামখুৰি খাই পৰি গল। বহুপাত “উস্” বুলি শব্দ এটা কৰিলে। বৰকাকতীয়ে আথে-বেথে জীয়েকক ডাঙি ধৰি সোঁধে—“কত দুখ পালি আই,”—“কতো দুখ পোৱা নাই দেউতা, শিলতহে উজুটি খাইছিলো”। লতাই চকু মুখ মোহাৰি, দেহৰ জড়তা ভাঙি ঠিয় দিয়ে। প্ৰকৃততে লতাই শিলত উজুটি খোৱা নাছিল। টোপনিৰ জালত হে হঠাৎ পৰি গৈছিল

লতাই মনে মনে খুব লাজ পালে। ববীনেও কথাটো লক্ষ্য কৰিছিল। সেই কাৰণে এই বেলি বাট বুলোতে লতাৰ কাষ চাপি আনে নশুনাকৈ তাক কয়—“মূলাই ইয়াত কৈয়ো ভীষণতৰ বিপদলৈ আওকাণ কৰিছিল লতা।” ববীনৰ কথাত লতাই আক বেছি লাজ পালে। “মূলাগাভৰুৰ দৰে বিপদ মূৰ পাতি লম, চাব দাদা।” “সেইটোহে মই কামনা কৰো। লাচিত—মূলাকলৈয়ে অতীতৰ অসমীয়া জাতি।”

সিহঁত আগুৱাই যায়।

.....ফেঁহুজালি দিলে। চাৰিওদিশ ফৰকাল হ’ল। নিজম বনৰ ওখ ওখ বিবিধৰ ডালে ডালে বিবিধ বৰণীয়া অলেখ চৰাই চিৰিকটিয়ে কলৰৰ আবস্ত কৰে। সিহঁতৰ কলধ্বত নিজৰ বনে যেন জীৱন পায়। কিন্তু সেই বিতোপন দৃশ্য উপভোগ কৰিবলৈ আজি কাৰো আহৰি নাই। মূৰৰ ওপৰত বিবিধবিধিনিৰ ওখ পাহাড়। কোন মুহূৰ্ত্তত সেই পাহাড়ে চেপি ধৰি সকলোটিকে মৰিমূৰ কৰে তাৰ নিশ্চয়তা নাই। এনেতে ‘সাপ’ ‘সাপ’ বুলি দলৰ কোনোবা এজনে চিঞৰি উঠে। লগে লগে সিহঁতৰ চকু সমুখৰ গছজুপিত পৰে। সিহঁতে দেখিলে প্ৰকাণ্ড সাপ এডালে গছৰ শুকান ফেৰেঙনি এটাক মেৰিয়াই খঙত একো নাই হৈ ফোঁচ ফোঁচাব ধৰিছে। অলেখ কাউৰী গছ জুপিব ওপৰত বমলিয়াই বিপদৰ

জাননী দিছে। লতাই সাপটোৰ মূৰটো লক্ষ্য কৰি বন্দুকৰ টিগাবত হাত দিওতেই ববীনে ততাতৈয়াকৈ বাধা দি কলে—

: কি সৰ্বনাশ! বন্দুকৰ শব্দেৰে আমাৰ উপস্থিতিৰ সংহাৰি দি বিপদ চপাই লব বিচাৰা নেকি?

: এৰা। মোৰেই ভুল, দাদা।

বৰকাকতীয়ে কেমেৰাৰে ছবি তোলে।

আকৌ তেওঁলোক আগবাঢ়ে।

মই অধ্যায়

সমথল ঠাই এখনত সিহঁতৰ ছাউনী। চাৰিওফালে ওখ চাপৰ পাহাড়। ফৰকাল বতৰ। মুকলি আকাশ খনিত পূৰ্ণিমাৰ চিকুণ জোনবায়ৈ শুকুলা ডাৱৰৰ আঁৰে আঁৰে লুকা ভুগুকা খেলিছে।

ছাউনীৰ ভিতৰত বৰকাকতী, বমেন, ববীন লতা আৰু অলপ নিলগত উ—ছ। বৰকাকতী গম্ভীৰ—একাষত

দক বাকচটোৰ ওপৰত কিবা পুথি-পাঁজিলৈ গভীৰ গৱেষণাত ব্যস্ত। বোধহয় তেওঁৰ প্ৰভুত্ব। ওৰে বাটটো দেখেতে শেন দৃষ্টিৰে চকু ফুৰাই আহিছে। কৰবাত পুৰণিকলীয়া এচটা শিল, ভগা পাত্ৰাংশ, বা তেনে ধৰণৰ কিবা বস্তু পালেই লিৰিকি বিনাৰি চাব আৰু কেতিয়াবা কেমেৰাৰে ছবি লব। লগে লগে আয়তন, আকৃতি প্ৰকৃতিৰ এটি টোকা তেওঁৰ নোট বহীত তুলি থব।

ববীনে উ—ছক হাতৰ ঠাৰেৰে ওচৰলৈ মাতে। সি আহি ববীনৰ নিচেই কাষতে বহেহি। ববীনে তাৰ কাণত ফুচফুচাই কয়—

: উ—ছ জানই আমি ভীষণ বিপদৰ মাজত। জীৱটি আমাৰ হাতৰ মুঠিত। গতিকে আমাৰ সকলোৰে বাতে জীৱনটি বক্ষা হয় আৰু বৰ কাকতীৰো উদ্দেশ্য সফল হয় তাৰ কাৰণে আমি সকলোৱে জানো যত্ন কৰা উচিত নহয়। তোক আজি এটা নতুন বিপদৰ কথা কওঁ শুন।” এইবুলি কৈ থাকোঁতে হঠাৎ তেওঁ একেচাবেই ঠিয় হৈ ছাউনীৰ বাজলৈ ওলাই যায়। খন্তেক পিচত আকৌ আহি আগৰ ঠাইত বহেহি। উ—ছ অলপ আচৰিত হয়।—“শুন, উ—ছ মই গুৰিৰে পৰা এটা কথা লক্ষ্য কৰি আহিছো। প্ৰথম দিনাই মনত সন্দেহ হৈছিল। পিচে, প্ৰমাণৰ অভাৱত হে কাকো কোৱা নাছিলো। আমাৰ সেই কাণকটা, চাপৰকৈ

মানুহটোৰ ব্যৱহাৰে মোৰ মনত সন্দেহ জগাই তুলিছে।
আদিৰে পৰা সি বৰকাকতীৰ ওপৰত চকু ৰাখিছে।
তাৰ উদ্দেশ্যও পৰিস্কাৰ। খন্তেক আগতে সি সেইখিনি
লুকাই ছাউনীৰ ভিতৰৰ অৱস্থাৰ আলেখ-লেখ লৈছিল।
তাক তয়ে চাবি। গৰাকীৰ জীৱনো তোৰ কাৰ্য্যতৎ-
পৰতাৰ ওপৰতে নিৰ্ভৰ কৰিছে।

উ—ছৱে গহীনাই কলে—

: বোপাদেউ, দেউতাৰ ভাব মোৰ ওপৰতে
দিয়ক। কিন্তু সেই মানুহ জনৰ উদ্দেশ্যই বা কি?
আমিতো.....

: উদ্দেশ্য! তাৰ লক্ষ্য তোৰ দেউতাৰ হীৰা-
ডোখৰ, দ্বিতীয় উদ্দেশ্য মেপখন চুৰ কৰা। কিয়নো
সিহঁতৰ ধাৰণা কোনোবা হীৰাখনিৰ সন্ধান পাইছে।
এই খিনিৰ কাৰণেই সিহঁতে তোৰ স্বৰ্গীয় দেউতাকক
কেইবাবাৰো প্ৰাণে মাৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল। অৱশ্যে
এই কামৰ কাৰণে তাক পঠিয়াইছে। বোধকৰো বুজি-
পাইছ আমাৰ পিচত আক এটি পুৰঠ শত্ৰুৰ দল আছে।
সিহঁতৰ হাতৰ পৰাও আত্মৰক্ষা কৰা দৰ্কাৰহৈ পৰিছে।

এনে সময়ত হাঁহি হাঁহি বৰকাকতী সিহঁতৰ ওচৰ-
চাপি আহে, হাতত তেওঁৰ গৰম কফিৰ পিয়লা।

: ববীন, আমাৰ উদ্দেশ্য বোধহয় সফল হ'ব। সাধাৰণ
টোকা এটা মই ইয়াৰ ভিতৰত কৰিলোঁও।

লতাই সিহঁতকো কফি দি যায়।

: খুৰাদেউ, আপুনি অলপতে চিন্তিত হৈ পৰে।

: চিন্তিত হোৱাৰ কথাহে কৈছা। ভাবিছিলোঁ কি

কৰিবলৈ যে নকৰিলো। কিন্তু, ববীন এতিয়া মোৰ আক

সহ ভাব নাই। 'উদ্দেশ্য সাধন কিম্বা শৰীৰ পতন'

কিছা। এই বুলি তেওঁ হাঁহে—“আই অ' লতা।

অলপ কফি দেচোন আই। বুজিছা ববীন,

বোধহয় অসমৰ বুৰঞ্জীৰ ভালেমান পুৰণি কথাই মই

ইয়াৰ কবিত পাৰিম।

: কিয় নোৱাৰিব খুৰাদেউ, নিশ্চয় পাৰিব।

আপোনাৰদৰে পণ্ডিত এজনৰ বহুশূলীয়া অনুসন্ধানৰ কামত

লগায় কবিত পাৰিছোঁ। বুলি আমিও কম ভাগ্যবান নহয়।—

বমেনে কলে।

: ভাগ্যবান তোমালোক নহয়, বমেন। ভাগ্যবান

নহৈছে। তোমালোক উপযাচি মোৰ লগতে নোলোৱা

হলে আক মাজে মাজে মোক উছাহ যোগাই নথকা

হলে মোৰ ওৰে জীৱনৰ সাধনা অসম্পূৰ্ণ হৈ মোৰ

পুৰি পাঁজিৰ ভিতৰতে সোমাই থাকিলহেতেন কি

জানি। ভগৱানৰে ইচ্ছা। আজি মোৰ মনটো বৰ

কৰকাল ফৰকাল লাগিছে। ববা, কলিতাৰ আৰু

এটিকে গাই শুনাওঁ। মনত ৰং লাগিব তেওঁ।—এই

বুলি বাকচৰ পৰা শ্ৰীযুত দণ্ডিনাথ কলিতাৰ 'বহুঘৰা'খন

উলিয়াই আনে। বৰকাকতী কলিতাৰ ব্যাংগ কৰিতাৰ
বৰ ভক্ত। মনত বং লাগিলেই সুৰ লগাই 'বহুৰা'
'বহুৰূপী,' 'বগব'ৰ বসাল কৰিতাবোৰ আৰুত্তি কৰিবলৈ ধৰে।
: শুনা, শুনা, 'ধোঁৱাখোৱা'ৰ গুণানুকীৰ্তন শুনা।

“বিপদকালৰ সখি, সুখৰ লগৰি,
আনন্দৰ, উৎসৱৰ চিৰ সহচৰি
ছখ শোক ক্ষুধা-তৃষ্ণা সন্তাপ হাবিনি
আহঁ। ধোঁৱাখোৱা মোৰ হৃদয়বঞ্জিনি।
ত্ৰিগুণ ঈশ্বৰী তুমি ধূম প্ৰসবিনি,
মিচিকি হাঁহিৰে দেবী, লোৱা মোক কিনি,
মানসয়ি, এবামান শুনোৱা সুভাষ,
লোৱা কৰি চিৰকাল চৰণৰ দাস।”
ইত্যাদি।

.....হাঃ-হাঃ-হাঃ, বসৰ অফুৰন্ত ভাণ্ড।”

সকলোৱে সেই হাহিত যোগ দিয়ে। ওবে
দিনটোৰ অবিৰাম পৰিশ্ৰম, ক্লান্তি ভাগবৰ পিচত তেওঁলোকে
প্ৰাণখুলি হাহে। মনৰ সজীৱতা লাহে লাহে ফিৰি
আহে।

মহৰ কামোৰত মাজনিশা হঠাৎ বমেনৰ পাতল
টোপনি ভাগিল। চাৰিওফালে গহীন, নিস্তৰ্দ্ধতা বিৰাজ-
মান। সেই নিস্তৰ্দ্ধতা ভাঙি মাজে মাজে দূৰৈৰ পৰা
ছই এটি বনৰীয়া জন্তুৰ চিঞৰ, পৰ্বতীয়া চৰাইৰ বীভৎস

আতাহ তাৰ কাণত পৰেহি। ওচৰতে শুই থকা ববীনৰ
আঁঠুখন ডাঙি চাই দেখে ববীন নাই, পাতী উদং।
সি আচৰিত হ'ল। অলপ ভাৱি হাতত পিস্তলটো লৈ
বাহিৰলৈ ওলাই যায়। বাহিৰত ফৰিফুটা জোনাক।
জিলেৰ মাত। ..... আকাশত জোনাবাইৰ হাঁহি। ওচৰে
পাজৰে শুকুলা ডাৱৰৰ খণ্ডবোৰ। হঠাৎ কেইনলমান
নিলগত সি দেখিলে দুজন মানুহ; চাই থাকোঁতেই
হঠাৎ নাইকিয়া হ'ল। বহস্য! সি চিন্তিত হৈ পৰে।
খন্তেক পিচতে, কৰ্তব্য স্থিৰ কৰি ঠাইতে বহে। এনেতে
দেখিলে মানুহ দুজন তাৰ ফালে আহিব লগিছে। সি
চুচৰি চুচৰি সাবশুৰ নোহোৱাকৈ ছাউনীৰ আঁৰত গা
ঢকা দিলে। মানুহ দুজন এঠাইত থিয় হৈ ফুচফুচাই
কিবা কিবি কথা পাতি ছফালে আঁতৰি গল। বমেনে
ভাবিলে এয়ে ওচৰ ঠুকিবৰ সোণালী সুযোগ। এবাৰ
ছেগ চাই সি মানুহ একনৰ পিচতে ওলালগৈ আক
সি ঘটনাটো বুজাব পূৰ্বেই তাৰ হাতত খামোচ মাৰি
ধৰি বুকুত পিস্তলৰ নলটো থলে। বাওহাত খনেৰে তাৰ
মুখৰ কাপোৰখন একে আঙোৰে টানি পেলাই দিলে।
“ই কি! উ—ছ! তই!” সি বিস্ময়ত হতবাক হয়।
উ—ছ নিমাত—তাৰ মুখত এটি খীণ হাহি।

: এৰা উ—ছ,—বমেনে মুখ ঘূৰাই ববীনক
দেখিলে ববীন, তুমিও .....

: এৰা। তোমাৰ সাহ আছে অৱশ্যে। কিন্তু লক্ষ্য হেৰুৱাল।—বমেনে কথাৰ গাঁঠি ধৰিব নোৱাৰি বিবুধি হৈ এবাৰ ববীনৰ মুখলৈ এবাৰ উ—ছৰ মুখলৈ চায়।

হঠাৎ ছাউনীৰ ভিতৰত লতাৰ চিঞৰ শুনি ঘটনাটো শেষ নহ'ল। তিনিও বৰকাকতীৰ কোঠালীত সোমাল। ভিতৰত সোমায়ৈ দেখিলে পাটীত বৰকাকতী লালকাল্ দি পৰি আছে। লতাই দেউতাকৰ মূৰটো কোলাত লৈ কি কৰিব কি নকৰিব একো ঠাৱৰ কৰিব নোৱাৰি চকুলো টুকি বহি আছে। বৰকাকতীৰ কিতাপ পত্ৰৰ বাকচটো মেলা—ভিতৰৰ কাগজ পত্ৰবোৰো সিচৰতি হৈ মজিয়াত পৰি আছে! ববীনহঁতক দেখিয়েই লতাই, “ববীন দাদা, দেউতাবা.....বুলি ছকছকাই কান্দি পেলালে। ববীনহঁত বৰকাকতীৰ পাটীত বহেহি। “লতা নাকান্দিবা খুৰাদেউৰ একো হোৱা নাই। হঠাৎ গুৰুতৰ মানসিক আঘাত পাই মূৰ্ছা গৈছে”। লতাই কৰণ চকুহালি মেলি ববীনলৈ চায়। বমেন অকাক। অসহনীয় ঘটনাৰ ঘাত প্ৰতিঘাতত সি কম আচৰিত হোৱা নাই।

সাধাৰণ শুশ্ৰূষা থিনি কৰাৰ পিচত বৰকাকতীয়ে চকু মেলি চায়। ববীনক দেখি এক প্ৰকাৰ উত্তেজিত ভাৱেই কয়—

: ববীন মোৰ যথাসৰ্বস্ব লৈ গল। তাক ধৰাঁ,

ধৰা ববীন। এতিয়াও বেচি দূৰ পোৱাগৈ নাই। উস্ মোৰ উদ্দেশ্য—আমাৰ অতি কষ্টৰ অভিযান এনেই গল। উস্.....

: খুৰাদেউ,

: মোৰ সৰ্বনাশ হৈছে বোপা, মেপখন চুৰ কৰি নিলে।—বমেনৰ মুখখন উজ্জ্বল হয়, লতাই এটা ছমুনিয়াহ কাঢ়ে।

: খুৰাদেউ আপুনি চিন্তা নকৰিব। মেপখন চুৰি হোৱা নাই।

: মেপ চুৰি হোৱা নাই, তুমি কি কৈছা বোপা। মোৰ ফকৰ আগতে মোক ঠেলা মাৰি মাটিত পেলাই লৈ গল—সোঁ চোৱা মোৰ ক গজ-পত্ৰ সিচৰতি হৈ পৰি আছে। তথাপিও তুমি কব খোজা যে মেপখন আছে।

: এৰা খুৰাদেউ! মেপখন সচাকৈয়ে আছে চুৰি অৱশ্যে হৈছে, কিন্তু সি ভুল মেপ হে। এইয়া চাওক আচল মেপখন।” এই বুলি সি মেপখন বৰকাকতীৰ হাতত দিয়ে। বৰকাকতী আনন্দত জপিয়াই উঠে। ববীনক সাৱটি ধৰি কয়—

: ববীন, তুমি মোক বচালা। এতিয়াহে মোৰ মুখলৈ পানী আহিছে। তোমাক কি বুলি ধন্যবাদ জনাও। উস্ বৰ চিন্তিত হৈ পৰিছিলো। ভাবিলো

আমাৰ ইমান দিনৰ কষ্ট, দুখ-ভাগৰ এনেই গল—মোৰ মনৰ কামনাও মাৰ গল—কিন্তু ধন্য তোমাৰ বুদ্ধি ববীন।

ঃ খুবাদেউ, বিপদৰ মাহত আমি ভবি দিছো। সততে চাবিওফালে চকুবাখি চলিলেহে আমি সফল হব পাৰিম। ঘটনাটো যে ঘটিব মই আগধৰি উমান কৰিব পাৰিছিলো। সেই কাৰণে এই সতৰ্কতা। এই বুলি ববীনে কহিমাৰ হাবিত হঠাৎ শত্ৰু আৱিৰ্ভাৱ হোৱাবে পৰা কাণকটা মানুহটোৰ চলন-ফুৰণ, ব্যৱহাৰ সকলো খিনি জুকিয়াই ঘটনাটোৰ ভেদ ভাঙি, তালুৰ পৰা তলুৱালৈকে বিবৰি কলে—

ঃ মেপখন চুৰি কৰি গোৰ মাৰি গংগাতহে পেলালে। কিয়নো আমাৰ পিচে পিচে আক এটি দল আহি আছে। সিহতে আমাতকৈ আগতেই বাট পোনাৰ—কিন্তু গৈ গৈ হীৰা খনিৰ পৰিবৰ্তে স্বাধীন, ভয়াবহ নগাৰ হাততহে পৰিবগৈ—অথাৎ যি ডোখৰত খনি আছে বুলি নিৰ্দেশ দিয়া হৈছে সেইখিনি ঠাই এখন ঘন নগা গাওঁহে।

সকলোৱে ববীনৰ বুদ্ধি, সাহস আৰু কাৰ্য্য তৎপৰতাক পাবে মানে শলাগিলে।

হঠাৎ বমেনে প্ৰশ্ন কৰিলে—

ঃ যদি মেপখন নিয়াত আমাৰ সুবিধা হৈছে

তেনে তাকে বন্ধা কৰিবলৈ তুমি মাজনিশা বাহিৰত বোন্দা পৰ দিছিল কিয়?

ঃ তাৰ কাৰণ, হয়তো মেপখন নিয়াত বাধা পালে সি খুবাদেউক হত্যা কৰিলেহেতেন—তাৰ কাৰণেই এই সতৰ্কতা—আমি তাৰ ওপৰত সতৰ্ক দৃষ্টি ৰাখিছিলো। বমেনে মনে মনে খুব লাজ পালে।

সপ্তম অধ্যায়

ঃ সাপ, সাপ, সাপৰ বিষাক্ত গৰ্জনত বায়ুমণ্ডলো বেন বিষাক্ত হৈ পৰিছে। কেইবাজনো লগৰীয়া বিদায় ললে এই বিষধৰ সাপৰ কামোবতে। আমাৰ কপালতো সেয়ে আছে হব পায়।

সৰ্পাকৃতি শিল এচটাৰ দাঁতিত থিয় দি বমেনে কয়। মূৰৰ ওপৰত বেলি, শীতকালৰ বেলি নিস্তেজ। আগে পিচে ঘিমানলৈ চকু যায় গভীৰ বননি, পৰ্বতো ক্ৰমাৎ এটলীয়া হৈ ওপৰলৈ উঠি গৈছে।

তেওঁলোকৰ সমুখত সৰ্পাকৃতি শিলটো, যেন এডাল সাপহে ফনামেলি বৈ আছে শত্ৰুৰ সৈতে যুঁজিবলৈ। বৰকাকতী ব্যস্ত। মনোযোগেৰে শিলবোৰ পৰীক্ষা কৰিছে।

হাতুৰীৰে কোবাই কোবাই একুৱাই খণ্ডবোৰ মোনাত ভৰাইছে। আৱশ্যক যেন দেখিলে ছবি লৈছে। ফিটাৰে দীঘল পুতল, ওখ জুখিছে আৰু নোট বহীত টুকি টুকি লৈছে। কেতিয়াবা পুৰণি পুথি উলিয়াই কিবা-কিবি মিলাই চাইছে। বমেনে বৰকাকতীৰ লগে লগে থাকি তেওঁক সহায় কৰে।

ওখ শিল এচটাৰ ওপৰত থিয়হৈ চকুত দূৰ-বীণটো লগাই ববীনে একানপতীয়াকৈ ইফালে সিফালে চায়। ওচৰতে আন এটা শিলত বহি লতাই প্ৰকৃতিৰ বেহুৰুপকে হেপাহ পলুৱাই চাই লৈছে।.....ঠাই-ডোখৰ নিৰ্ভৰন।...হঠাৎ বমেনৰ চিঞৰ সিহঁতৰ কাণত পৰেহি। ওচৰ চাপি গৈ দেখে এজন লগৰীয়া জগা কাঠডাল যেন হৈ মাটিত পৰি আছে। ববীনে বমেনৰ মুখলৈ চায়।

: সাপৰ উৎপাত। চেৱা ত ব বাউসীয়ে কেনেকৈ তেজ নিগৰি নিগৰি পৰিব লাগিছে।—ববীনে কলে।

: ববীন, ববীন, চোৱা শিৰামূৰ্ত্তিৰ চকু দুটা কেনেকৈ জ্বলিব লাগিছে—যেন বিধৰ্মীৰ পদাৰ্পনত ধ্যান মগ্ন সৰ্পৰাজৰ ধ্যান ভাঙিল। জীৱন্ত হৈ হুমিয়াই

আহিছে দুৰ্দ্ধৰ শাস্তি দিবলৈ।—বৰকাকতীয়ে ব্যাকুল ভাৱে কয়।

: কি আচৰিত! শিলামূৰ্ত্তিও জীৱন্ত হব পাৰে। নোহোৱা নোপজা কথা।

: আলোচনা থোৱা। খুৰাদেউ, শিলবোৰ সাৱধানে চোৱামেলা কৰিব।

: এবা, কথাটো মই তলকিবই পৰা নাছিলো।—বৰকাকতীয়ে কলে—মোৰো কাম শেষ হ'ল—আমি আগবাঢ়িব পাৰো।

আকৌ অবিৰাম যাত্ৰা। কাইটীয়া লতাৰ আচোৰ, শিলত উজুটি থাই, ওখোৰা মোখোৰা পৰ্বতীয়া বাটকো নগনি তেওলোক আগবাঢ়ে। মনত দুগুণ উছাহ আৰু দৃঢ়তাৰ ভাৱলৈ সাহসী দলটো দূৰণিৰ টিঙৰ আকুল আহ্বানত সকলো বিপদ-বিঘিনি নেওচি আগবাঢ়ি যায়। গৈয়ে থাকে।.....

: ষ্টপ (Stop) বৰকাকতীয়ে আদেশ দিয়ে। মেপখন চাওঁ। এইখিনিতে এটা সাংকেতিক :চিন দিয়া : আছে। বমেন কম্পাচ লোৱা, ববীন দূৰবীণ লগোৱা... বৰকাকতীয়ে মনোযোগেৰে মেপ চায়।—উত্তৰ পূবে একশ্ৰেণী পাহাৰ, তাৰ অলপ দক্ষিণে শাৰীঃশাৰী ওখ ওখ বিবিধ, মিলিছেনে ববীন—“কৈ যাওক,” ববীনে কয়—তাৰ : পূবফালে পাহাৰ ক্ৰমাৎ এচলীয়া হৈ ওপলৈ উঠি গৈছে

বাটবোৰ ওখোৰা মোখোৰা। ঠিক মিলিছে, বলা আগবাঢ়ো।

আকৌ যায়। . . .

ববীনে ঘড়ি চাই কয়—

ঃ প্রায় চাৰি ঘণ্টা বাট বুলিলো। এই খিনিতে হব লাগে। ববীনে চকুত দূৰবীণ দি চাই এবেলি আনন্দত কিবিলি পাৰি উঠে—“খুৰাদেউ, খুৰাদেউ পালো; সোৱা চাওক গুহাৰ মুখ।

ঃ বলা, বলা—বৰকাকতীয়ে ততোধিক আনন্দত চিঞৰি উঠে।

ঃ এৰা এইটোৱেই গুহা।

তেওঁলোক ভিৰলৈ সোমাই যায়।

ঃ পেট্ৰোমাস্ক জ্বলাব নালাগে। টৰ্চৰ পোহৰই যথেষ্ট হব। ববীনে কলে।

ক্রমাৎ আন্ধাৰ, গভীৰ আন্ধাৰৰ বুকুলৈ তেওঁলোক সোমাই যায়। ববীনে শেনদৃষ্টিৰে চাৰিওফালে চকুফুৰাই টৰ্চৰ পোহৰত আগবাঢ়ে। : হঠাৎ তেওঁলোক থমকি বয়। পিচ ফালৰ পৰা বৰকাকতীয়ে ব্যগ্ৰ ভাবে সোধে— “কি হ’ল”। “লাহে লাহে খুৰাদেউ! সগুখৰ ফালে চাওকচোন”—ববীনে উত্তৰ দিলে—সকলোৱে সগুখৰ ফালে চায়। ভয়ত অৰ্ণকৰ্ণ : শুকাই যায়। গাৰ নোম শিয়ৰি ডাল ডাল হয়। নিজম গুহাত কাৰো সাবস্ব

নাই ..... বুকুকেখনে টিপ্ টিপাবলৈ ধৰে। চিত্ৰৰ পুতলীৰ দৰে থব লাগি বৈ থাকিল। তেওঁলোকে দেখিলে দূৰৈত আন্ধাৰৰ বুকুত চাৰিটা চকু উজ্জ্বল হৈ জ্বলিব লাগিছে। অতি তীব্ৰ সেই দৃষ্টি! কিন্তু স্থিৰ নিশ্চল। “বোধহয় কিবা জন্তু, বাঘো হব পাৰে। কিন্তু অতি সাৱধান—বন্দুক টোৱাই থাকক।” ববীনে ভালেমান বেলিৰ মূৰত কুচফুচাই কলে। অকস্মাৎ এটা ভীষণ গোজৰণিত নিশ্চুতি গুহা তোলপাৰ লাগে—লগে লগে কেইবাটাও বন্দুক গৰজি উঠে—গুকম্—গুকম্—গুকম্ ভাব পিচত আকৌ সেই নিশ্চুততা। কিবাকিবি কেতবোৰ গুহাটোৰ ভিতৰত লৰা-চপৰা কৰি থাকে। সিহঁতৰ ভবিষ্যৎ শব্দবোৰ স্পষ্ট শুনা যায় :—“কেউট টৰ্চ জ্বলোৱা” ববীনে কলে—হঠাৎ দিন যেন পোহৰ হৈ পৰে আন্ধাৰ গুহাৰ ভিতৰখন। সেই পোহৰত দেখিলে, ছটা প্ৰকাণ্ড ঢেকীয়াপটীয়া বাঘ তেজৰে লতুৰিপতুৰি হৈ নিথৰ হৈ পৰি আছে—ওচৰতে ছটা সৰু সৰু পোৱালী—সিহঁতৰো অৱস্থা তথৈবচ। “উস্ বন্ধা” বৰকাকতীয়ে কলে। “খুৰাদেউ চাওক গুহাৰ বেৰত কি?” বমেনে কলে। সকলো ওচৰ চাপিল—বৰকাকতীৰ আগ্ৰহ বেছি। আখৰবোৰ স্পষ্ট ইংৰাজী ভাষাত লিখা হৈছে। বৰকাকতীৰ উত্থলি উঠা আগ্ৰহ টুটিল—বোধহয় তেওঁৰ প্ৰত্নতাত্ত্বিক অনুসন্ধানত বেৰৰ লেখাবোৰে অকণো সহায় কৰিব নোৱাৰিলে। বেৰত লেখা আছে :—

“ইংৰাজী ১৯১৯ চন। ধন-সোণৰ লোভত জাপদৌৰ অৰণ্যত সোমাইছোহি। ধন-সোণ আছেনে নাই ক’ন নোৱাৰো। অৱশ্যে আছে যদি সি এতিয়াও প্ৰকৃতিৰ বুকুত, মানুহে নজনা ঠাইত, কোনেও আনিব নোৱাৰা অৱস্থাতহে আছে। ইয়াৰ পৰাই স্বাধীন নগা ৰাজ্য আবিস্কৃত হৈছে—সিহঁত প্ৰায়ে হাবিৰ ওখ ওখ গছৰ ওপৰত উঠি থাকে—মানুহ পালে ধৰি বান্ধি লৈ যায়। পিচত সকলোকে সৰ্প দেৱতাৰ আগত নিৰ্মম ভাৱে বলী দিয়ে। সেইটো সিহঁতৰ পূৰ্বাপৰ চলি অহা নিয়ম। আমি সিহঁতৰ হাতত বন্দী। জীৱনৰ কোনো আশা নাই। আৰু দুদিন পিচত আমাক বোলে ইয়াৰ পৰা সিহঁতৰ ৰাজধানীলৈ লৈ যাব। জাপদৌ এখন বহুত পূৰ্ণ ঠাই। মই সামৰিক বিষয়ববীয়া হলেও এইটো নিশ্চয়কৈ বুজিব পাৰিছো। যে, এই ঠাইখিনিত অতীতত এখন সমৃদ্ধিশালী ৰাজ্য আছিল।—বহু কথাৰ পৰাই এই সিদ্ধান্তলৈ আহিছোঁ। জাপদৌৰ ভবিষ্যত অভিযান কাৰী দলক মই আণ্ডৰিক অভিনন্দন জনাওঁ গুহাটো জয়াল নহয়। সেই হলেও নিৰাপত্তাৰ প্ৰয়োজন আছে। ইয়াৰ পিচৰ পৰাই জাপদৌৰ প্ৰকৃত বিতৰ্কিতকাৰ আৰম্ভণী... ইত্যাদি আইভান।

বৰকাকতী তেওঁৰ প্ৰত্নতত্ত্ব লৈ বহিল। বমেনে ওবে দিনটোৰ চিত্ৰ অভিজ্ঞতাৰে জুকিয়াই গুণাগুণা

কৰিবলৈ ধৰিলে। লতা কফি তৈয়াৰ কৰাত লাগিল আৰু ববীন মেপখন মেলি ডালকা লাগিল। উ—হুৱে দুৱাৰখোঁৱাকৈজনক উপদেশ দিছে। বৰকাকতীৰ “বৰকপী”ও আজি নিমাত।

ভালেমান পৰৰ মূৰত ববীনে কয়—

ঃ খুৱাদেউ, মেপমতে আৰু দহমাইল পূব ফালে উজাই গলে দ্বিতীয় গুহাটো পাম—বৰকাকতীয়ে মূৰ ডাঙি চাই হোঁ-হেকো একো নমতা দেখি ববীনে ছুলাই আৰু একো নকলে।

ঃ লতা, ববীনে কলে—জীৱটি আমাৰ চুলিৰ আগত। কেতিয়া মৰণক বৰণ কৰিব লগা হয় স্থিৰতা নাই। গতিকে আমি আগধৰি বিদায় লোৱালুই কৰিলোহক। বেজাৰ নকৰিবা।

লতাই কলে—

ঃ ববীন দাদা, স্বাধীন অসমৰ ছোৱালী আমি। আমাৰ সোঁৱৰণীত ‘সাম্ৰাজ্য চন’ৰ সংস্কাৰবোৰ লেখা নাই।

ঃ অসমীয়া ছোৱালীৰ মুখত তেনে কথাইহে শোভা পায়। বমেনেও হাঁহি হাঁহি কয়।

ঃ আৰু অসমীয়া লৰাৰ তেনে মনোভাৱহে জাতিয়ে আশা কৰে। লতায়ো খিতাতে উত্তৰ দিয়ে।

সিহঁতে হাঁহে।

ঃ ববীন, ববীন,—বৰকাকতীয়ে আনন্দত আপোন
পাহৰা হৈ কয়—মোৰ উদ্দেশ্য কিজানি সফল হব বোপা-
হঁত। বহু নজনা কথাই জানিলো। বেচেৰা গেইট
জীয়াই থকা হলে বহু উপকাৰ কৰিব পাৰিলোহেতেন
কিজানি।

ঃ গেইটৰ বুৰঞ্জীয়ে সকলো কথা সামৰা নাই,
খুৰাদেউ। বৈজ্ঞানিক দৃষ্টিভঙ্গীৰে লিখা অসমৰ ন
বুৰঞ্জীৰ প্ৰয়োজন আজি। আশাকৰো আপোনাৰ সংগ্ৰহে
ভবিষ্যৎ বুৰঞ্জী লেখকক যথেষ্ট সমল যোগাব পাৰিব।

ঃ ঈশ্বৰৰ ইচ্ছা আৰু বীৰ তৰুণদ্বয়ৰ আপুৰুগীয়া
সহায়তাহে। তোমালোকক নোপোৱা হলে মোৰ গবেষণা
অসম্পূৰ্ণ হৈ থাকিলহেঁতেন কিজানি। আৰু অলপ
লাগে, এতিয়াও মোৰ মনৰ খু-ছৱনি মাৰ যোৱা নাই।
তথাপিও মই আশা ৰাখোঁ মই সফল হম।

অষ্টম অধ্যায়

তেওঁলোক আগুৱাই যায়। আইভানৰ সাৱধান
বাণী পাহৰা নাই। চকুত দূৰবীণ দি চাই চাই অতি
সতৰ্ক হৈ উজাই যায়। অকোৱাপকোৱা পৰ্বত বগাই
গৈয়ে থাকে। কাঁইটে আচুৰি থকাসবকা কৰে, তালৈ
কাৰো আক্ৰেপ নাই, শিলত উজুতি খাই হামখুৰি খাই
পাব, তালৈ মনযোগ দিবৰ সময়ৰ অভাৱ, পৰ্বতীয়া
লতাই ভৰিত মেৰিয়াই গতিবোধ কৰে, তালৈ চকু দিবৰ
আঁহবি নাই, সৰু সৰু গছত থকা চৰাইবিলাকে কিৰি-
লিয়ায় তালৈ কাণ দিবৰ প্ৰয়োজনবোধ নকৰে, বনৰীয়া
গছৰ পাত গাত লাগি বোবোৰাবোবোৰ হ'ল, তালৈ
কেৰেপকে নকৰে..... একমাত্ৰ লক্ষ্য দহ মাইল নিলগৰ
গুহাটো।

জাপদৌ। দূৰত জিলিকি উঠে বহুস্মৃত জাপদৌ।
অতি হেপাহৰ সেই দূৰণিব টিঙটো। তেওঁলোকৰ চকুত
পৰে ওচৰে পাজৰে আগুৰি থকা ওখ চাপৰ পৰ্বতবোৰ,
ঠাল পাতেৰে ৰমক-জমক ওখ ওখ বিৰিখবোৰ

গুহাটোৰ ওচৰত সকলোটি বয়হি। দুৰৈৰ পৰা গুহাটো পৰ্বত যেন দেখি—মনোযোগেৰে চালে মন্দিৰ যেন অনুমান হয়। গুহাটোৰ কাষতে দুচটা প্ৰকাণ্ড শিল, শেলুৱৈ পৰি তাৰ চিনমোক'ম নাইকিয়া কৰি পেলাইছে। ভালকৈ পৰীক্ষা কৰাত জনা গ'ল সেই দুচটা দুটা অৰ্দ্ধভগ্ন স্তম্ভ। সেই মাজত সাপৰ মূৰ্তি খোদাই কৰা আছে—চিনিবই নোৱাৰি। বৰকাকতীৰ কাম বাঢ়ে। চাৰিওফালৰ হাবি গহীন আৰু ডাঠ। সবহভাগ গছকে বনৰীয়া লতাই আৱৰি আছে। ওচৰে পাজৰে ভালেমান শিলাখণ্ড..... মাজে মাজে হাবিৰ মাজত কিহবাৰ হাড়মূৰ সিচৰতি হৈ পৰি আছে। ওপৰত ভালেমান কাউৰী নে শগুণ উৰি আছে।

সকলোটিয়ে অৱাক হৈ চায়ে থাকে। ভালেমান পৰৰ মূৰত বৰকাকতীৰ অনুসন্ধান শেষ হয়। বৰীন্দৰ নিৰ্দেশমতে সকলো গুহাৰ ভিতৰ সোমায়। ভিতৰত চোৰে চৰ মাৰিলেও দেখা নোপোৱা আন্ধাৰ। টৰ্জৰ তীব্ৰ পোহৰেও সেই আন্ধাৰৰ ডাঠ কুৱলী ভেদ কৰিব নোৱাৰিলে। এটা ভেকেটা ভেকেট গোন্ধ আহি তেওঁ-লোকৰ নাকত সোমাইহি। তেওঁলোক আপবাঢ়ে—অতি সাৱধানে, বন্দুকৰ ট্ৰিগাৰত হাত দি। টৰ্জৰ পোহৰত ঘন আন্ধাৰৰ মাজৰ অকণমান ঠাই এডোখৰি জিলিকি উঠে। তাৰে উমানত সকলোটি লাহে লাহে ভিতৰলৈ

সোমাই যায়। নিম্নুতি গুহাত তেওঁলোকৰ ভৰিৰ শব্দবোৰ বাজি উঠে আৰু ঘন ঘন উশাহ নিশাহৰ অস্পষ্ট শব্দবোৰো স্পষ্টৰে হৈ তেওঁলোকৰ কাণত বাজেহি। হঠাৎ সকলোটি থমকি বয়। টৰ্জৰ অকণমান পোহৰত জিলিকি উঠে কেখনমান আতংকিত মুখ। দুৰৈত জিলিকি উঠে পোহৰৰ এটি খীণ বেখা। তৰাহীন পুৰণিৰ আকাশত তিববিবাই জ্বলি থকা অকলশৰীয়া পুৰণি ভোটাৰ দৰে গুহাৰ গাঢ় অন্ধকাৰৰ মাজত জ্বলে যেন এটি তৰা। তাৰে খীণ পোহৰত অস্পষ্টভাৱে তেওঁলোকৰ চকুত পৰে ওচৰে পাজৰে থকা প্ৰকাণ্ড প্ৰকাণ্ড শিলৰ খুটাবোৰ আৰু সেইবোৰৰ গাত থকা অপকণ ভংগীৰ নানান প্ৰণিকলীয়া মূৰ্তি। শিলীৰ কচি আৰু নৈপুণ্যৰ অপূৰ্ব সমন্বয়। নিজম গুহাত হঠাৎ বৰকাকতীৰ মাত শুনা যায়—“পাইছো”। সেই পোহৰতে দেখে এটা ঠেক বাট। বাওঁফালে সোমাই গৈছে। বাটটোৰ দুইকাষৰ শিলৰ বেৰদুখন খহটা, ওখোৰামোখোৰা। মাজে মাজে দুই এটা মূৰ্তি কটা। সবহভাগেই সাপজাতীয় মূৰ্তি যেন লাগে। ঠেকবাটটোৱেদি গৈ গৈ এটা আহল-বহল কোঠালী পালে। কোঠালীটোৰ সেই মাজত আধা আন্ধাৰ আধা পোহৰৰ মাজত ছয়াময়াকৈ সিহঁতৰ চকুত পৰিল এটা সৰ্পমূৰ্তি—যেন জীৱন্ত। তাৰ স্মৃতিৰা টেঙা যেন চকুহঁটাৰ পৰা যেন

জুইব অঙনিহে ওলাব লাগিছে। কি কুটীল! কি হিংস্র
সেই দৃষ্টি! ভয়ত তেওঁলোকৰ পেটতে হাতভৰি লুকাল।
বুকুৰ ঢপঢপনি বেচি হয়। গাৰ নোমবোৰ যেন লিখিব
পাৰি। সমাজিক নে ডিঠক একো ধৰিব নোৱাৰি ঘনাই
বৰণ সলাবলৈ ধৰিলে—সৰ্পমূৰ্ত্তিটোৰ ওচৰতে এখন ওখ
আসনত তপামূৰীয়া পুৰোহিতজন বহি আছে। গাত
তেজমঙহৰ লেশ মাত্ৰও নাই, হাড়ে ছালে লাগিছে।—
স্থিৰ, নিশ্চল তাৰ চকুৰ দৃষ্টি। পুৰোহিতজন
অলৰ অচৰ—যেন ভালেমান যুগৰ আগৰে পৰা
গভীৰ ধ্যানত নিমগ্ন হৈ আছে। আজিও তাৰ
সেই সুকঠিন ধ্যান ভগা নাই—নিষ্ঠুৰ দেৱতা আজিও
পাষণ, নিৰ্বাক হৈয়ে আছে। মূৰ্ত্তিটোৰ অলপ নিলগেনি
সেই বাটটো আন্ধাৰৰ বুকুৰ মাজলৈ সোমাই গৈছে—
উপায় নাই, আগবাঢ়িবই লাগিব। অতি ভয়ে ভয়ে
তেওঁলোক আগুৱাই যায়। বুকুৰ ঢপঢপনি নকমে, বৰং
বেছিহে হয়। তেওঁলোক মূৰ্ত্তিটোৰ নিচেই ওচৰ পায়।
আচৰিত! পুৰোহিতৰ মৌন তপস্যাত অলপো ব্যাঘাত
নঘটিল। সি আগৰ দৰে অলৰ অচৰ ভাৱেই বহি থাকিল।
ওচৰ পালত তেওঁলোকে দেখিলে এটা জকা—মানুহৰ
শেষ অৱশিষ্ট। মনৰ খুৰুবিৰ কাৰণে তেওঁলোকে পৰ স্পৰ্শ
পৰস্পৰৰ মুখলৈ চাই হাহে। .....

আগবাঢ়ে তেওঁলোক। লাহে, লাহে, ভয়ে ভয়ে,

শুকতৰ শাস্তি।” ইত্যাদি।

তেওঁলোকৰ চকুৰ আগলৈ নামি আহে মৰণৰ
বিভীষিকা। সমুখত বিচুভিয়াসৰ উদগীৰন, ভূমিকম্পৰ
প্ৰনয় তওপনৰ্ত্তন, ধুমুহাৰ কদ্ৰলীল, লহপহকৈ জিভ মেলি
খেনি অহা জুইব শিখাবোৰ। ভূমিকম্পৰ কপনি
অশৰৰী আত্মাৰ চিঞৰ, দেৱতাৰ অভিশাপ, জকাৰ
প্ৰতিশোধলিপ্পা, জীৱন্ত শিলামূৰ্ত্তিৰ আক্ৰোশ। কি ভীষণ!
কি ভয়ানক!

জাপদৌ! পৰ্বতৰ বুকুত মানুহৰ চকুৰ আন্ত
বহস্যৰ খনি জাপদৌ! কুসংস্কাৰী নগাৰ উপাস্যদেৱতাৰ
আবাসভূমি জাপদৌ। বিধৰ্মীৰ পদস্পৰ্শত শত শত বছৰ
ধৰি শুণ্ড, নিজৰ দেৱতা আজি কদ্ৰমূৰ্ত্তি ধৰি জাগি
উঠিছে পাহৰণিৰ গৰ্ভত হেৰাই যোৱা শিলৰ মূৰ্ত্তিবোৰ
দেৱতাৰ পূতসঞ্জীৱনী মন্ত্ৰ বলত জীৱন্ত হৈ জাগি উঠিছে।
কোনোবা যুগতে মৰিহাজি নাইকিয়া হোৱা মানুহৰ
জঁকাবোৰেও শাস্তি দিবলৈ লৰি আহিছে, বন্ধা নাই।

তেওঁলোকৰ চকুৰ আগলৈ নামি আহে অন্ধাৰ
—গভীৰ আন্ধাৰ।

ভালেমান পৰৰ মূৰত বৰীনে চকু মেলি উঠিবলৈ
চেষ্টা কৰে। কিন্তু পূৰ আচন্দ্ৰাই ধৰিলে। শুই শুই
ভাগকৰা চকুহালি মেলি এবাৰ চাৰিওফালে চাই লবৰ
চেষ্টা কৰে। দেহৰ সকলো শক্তি একেলগ কৰি সি

উঠিবলৈ ছনাই চেপ্টা কৰে। নোৱাৰে। চকুৰে ধূঁলি-
কুঁৱলি দেখিলে। অগত্যা সেইদৰে শুই থাকিয়েই আগৰ
কথাবোৰ মনত পেলাবলৈ চেপ্টা কৰে। আগণ্ডি নোহোৱা
কথাবোৰ তাৰ মনত পৰে। যেন এটা সপোন। এটা
আচল্লৰা সপোন দেখাৰ পিচত সি সাৰ পাইছে। বমেন,
বৰকাকতী, লতা, উ—ছৰ ছবিবোৰ ক্ৰমান্বয়ে তাৰ
মনৰ চকুত ভাহি উঠে। হঠাৎ সি দেখিলে এজন
জ্যোতিৰ্ময় দেৱদূত আকাশপথেদি নামি আহি তাৰ
ওচৰ পালেহি। তেওঁ তাৰ মুখত ঢালি দিয়ে স্বৰগৰ
মন্দাৰিনীৰ চৈচা অমৃত যেন পানী। হেপাহ পলুৱাই
সি সেই পানী পিলে। পানী পি অলপ নিথৰ হৈ
থকাৰ পিচত সি চকুমেলিয়েই দেখিলে দেৱদূতৰ ঠাইত
বৰকাকতীক। দেহৰ জড়তা ভাঙি সি উঠি বহিল।

: আমি সৌমন্ত্যৰ নগাৰ হাতত বন্দী।—বৰ-
কাকতীয়ে কলে।

: বন্দী!

: এৰা। গুহাৰ ভিতৰত আমি সিহঁতৰ হাতত
ধৰা পৰোঁ।

ববীন মনে মনে থাকিল। লতাক নেদেখি তাৰ
আমঠু কলা পৰিল।

: খুবাদেউ, লতাক দেখা নাই দেখোন। বৰ-
কাকতীৰ অন্তৰত শোকে খুন্দিয়াখুন্দি কৰিবলৈ ধৰিলে।

উশাহ—নিশাহ বন্ধ কৰি তেওঁলোক আগুৱাই যায়।
মনত উথলি উঠা ভয়, বিস্ময়, আতংক জোৰ কৰি মনৰ
পৰা বাজকৰি দিয়ে। নিজম গুহাত জীৱন্ত মানুহৰ
পদশব্দ বাজি উঠে খট্—খট্—খট্। সেই বাটটোৰে
গৈ এটা আহলবহল কোঁঠালীত ওলালগৈ। সকলোটি
দুৱাৰ দলিত থিয় দি বিস্ময় আতংকত শিয়ৰি উঠে।
কোঁঠালীটোৰ চাৰিওফালে অসংখ্য জঁকা। কোনোটো
বহি, কোনোটো থিয় হৈ, কোনোটো শুই, কোনোটো
বা বেবত আউজি আছে। বেববোৰত মাৰে খোৱা
বহুকলীয়া কেতবোৰ অস্ত্ৰ—সস্ত্ৰ ওলোমাই থোৱা দেখিবলৈ
পালে। সেই সময়তো বৰকাকতীৰ আনন্দময় অৱস্থাটো
ববীনে অনুভৱ কৰিব পাৰে।

সেই কোঁঠালীটোৰ মাজেদি গৈ এডোখৰ ঠেক
ঠাই পালে। ঠাইডোখৰ প্ৰায় আন্ধাৰ, ওচৰৰ বস্তুবোৰো
মনিবই নোৱাৰি।—এটা সোঁসোৱনি শব্দ কাণত পৰে।
শব্দটো যেন বহু নিলগৰ পৰা আহিছে। শব্দটোনো কিহৰ
তাকে বুজিবলৈ বুলি এখন্তক সকলোটি থমকি বয় ... কিন্তু
ভালেমান পৰ সেইদৰে ভাবি গুণিও একো নিৰ্ণয় কৰিব
নোৱাৰি তেওঁলোক লাহে লাহে ঠাইডোখৰ এৰি উজাই
যায় আক শব্দটোও ডাঙৰ হৈ আহে। ক্ৰমাৎ সেই
শব্দটো ইমান ডাঙৰ হ'ল যে তাৰ ফলত তেওঁলোকৰ
কাণৰ সকলো পৰ্দা ফাটি যাওঁ যাওঁ হ'ল। কাণত

তুলা ভৰায়ে সেই শব্দৰ পৰা অব্যাহতি নাপালে।
 উপায় নাপাই পগলাৰ দৰে ঠেক বাটটোৱেদি বেগেৰে
 আগবাঢ়ি যায়, কিন্তু শব্দৰো বিৰাম নাই, যেন সেই
 ভৌতিক শব্দটোৱে তেওঁলোকৰ পিচে পিচে খেদি আহিছে।
 সেই শব্দ গুহাৰ প্ৰকাণ্ড প্ৰকাণ্ড বেৰবোৰত ঠেকা খাই
 গম্ভীৰ প্ৰতিধ্বনি তোলে। পগলাৰ দৰে চলি চলি
 আগবাঢ়ে, জীৱনকেইটি বচাবই লাগিব যি কোনো উপায়ে
 হওক। কিন্তু আজি বিপাতা তেওঁলোকৰ প্ৰতি বিমুখ।
 তেওঁলোকক প্ৰাণে মৰাহে যেন তেওঁৰ অভিপ্ৰায়। এই
 বিপদৰ লগত আক এটা বিপদ গোট খালেহি। হঠাৎ
 গোটেই গুটী তোলাপাৰ লাগে—যেন শত শত প্ৰেতে
 একেলগে চিঞৰি উঠিল, শ শ বছৰ ধৰি টোপনিৰ
 কোলত অচেতন হৈ থকা গুহাৰখোঁয়া মানুহবোৰ যেন
 হঠাতে সাৰ পায়। চাৰিওফালৰ পৰা যেন কোনোবাই
 চিঞৰি চিঞৰি কব লাগিছে।—“যোৱা উলটি যোৱা।
 দেৱতাৰ চিৰশাস্তিত ব্যাঘাত নজন্মাব।” দেৱতাৰ নিজৰ
 পূজাৰীয়েন সজীৱ হৈ প্ৰাৰ্থনা জনাব লাগিছে : জাগা,
 জাগা, হে স্পৃহামগ্ন গুহাৰ দেৱতা। উঠা। তোমাৰ
 শাস্তিৰ আলয়ত অশান্তিৰ দাবানল জ্বলিল। তোমাৰ
 চিৰ পৱিত্ৰ আবাসভূমি বিদেশীয়ে কলুষিত কৰিলে।
 জাগা, অভিশাপৰ বজ্ৰধ্বনিৰে স্বৰ্গ-মৰ্ত্য কঁপাই তোলা।
 তোমাৰ অসীম শক্তিয়ে স্বাৰ্থপৰ মানৱক শাস্তি দিয়া,

নো-সোৱনি আক বজ্ৰপাতৰ কাণতাল মৰা শব্দৰ লগে
 লগে নেবানেপেৰা বৰষুণ পৰে, তেতিয়া সিহঁতৰ দৃঢ়-
 বিশ্বাস হয় যে জাপদোৰ দেৱতা সিহঁতৰ ওপৰত কুপিত
 হৈছে। তেতিয়া দেৱতাক লাগে তেজ। দেৱতাই
 বিচাৰে মানুহৰ কলিজাৰ তপত তেজৰ পূজা। তেতিয়া
 সিহঁতে নববলী দি মহা ধুমধামেৰে দেৱতাৰ পূজা পাতে।
 ভালেমানদিনৰ মূৰত দেৱতাৰ পূজাৰ কাৰণে সিহঁতে পাইছে
 বিদেশী মানুহ। গতিকে সিহঁতৰ আনন্দৰ ঠাই নাই।
 গোটেই গাওঁজুৰি এই আনন্দৰ সোঁত বইছে। পূজাৰ
 কেইবাদিনো আগৰে পৰা সিহঁত আনন্দত আপোনপাহৰা
 হৈছে।

গাওঁখনৰ এচুকত এটা টিলাৰ ওপৰত এজোপা
 অতিকায় আহত গছ। গছজোপাৰ চাৰিবেকেই প্ৰায়
 ৩০৪০ হাত মান হব। ওখও সেই অনুপাতে। ভালে-
 মান স্তম্ভ মূল মাটিত পোট খাই তাক আক বৃহদাকাৰ
 কৰিছে। গছজোপাৰ সোঁ-মাজত এটা সৰ্পমূৰ্তি। মূৰ্তি-
 টোত তেজাৰ বোল লাগি লাগি বাঙলী হৈ পৰিছে।
 ভয়াবহ মূৰ্তিটোত বদৰাজলিকনি পৰাত আক ভয় লগা
 হৈছে। তাৰ গোলাকাৰ চকুটোৰ পৰা খং আক বিব-
 ক্তিৰে ভৰা জুইৰ অঙনিহে ওলাব লাগিছে যেন। তাৰ
 পৰা চকুৰ পলকতে ভমক কৰে অগ্নেয়গিৰীৰ
 উদগীৰণ হৈ জগতত যেন মহাপ্ৰলয়ৰ সূচনা হৈ

কৰিব। সেইটোৱে হেনো সিহঁতৰ উপাস্য দেৱতা।
মূৰ্ত্তিটোৰ অলপ নিলগত ওখ বেদী এখনৰ ওপৰত এজন
কুৎসিত আৰু বুঢ়া বহি বিং বিং বাং বাং কৈ অবিৰাম
বলকি আছে। শব্দবোৰ ভলদৰে নোলায়। ওঠুটা
লবোৱা যেন দেখি। সিও এটা বীভৎস দৃশ্য। বয়স
তাৰ প্ৰায় ৯০।১০০ ভিতৰতে হ'ব। মুখৰ আৰু গাৰ
ছালবোৰ ওলমি পৰিছে। মূৰত চুলি এডালো নাই।
গোটেই মুখখনকে আঁকি-বাকি আৰু কুঁকচ কৰিছে।
চকুহালি সৰু সৰু। গোক-ডাঙি চেলাউৰি পকি শুকুলা
বৰণ হৈছে। টিলাটোৰ চাৰিওফালে অলেখ মানুহ।
গেটেই গাওঁখন যেন তাত উপস্থিত হৈছেহি। এটাৰ
মূৰত মাৰ মাৰিলে এশটা মৰা হ'ল। সৰু সৰু লৰা-
ছোৱালীবোৰক মাকবোৰে কোলাত বা বোকোচাত লৈ
আহিছে। মূৰ্ত্তিটোক বেড়ি ১৪।১৫ জন মান ডেকা-গাভৰুটোলৰ
চেৰে চেৰে ঘূৰি ঘূৰি নাচি মূৰ্ত্তিটো প্ৰদক্ষিণকৰিব ধৰিছে।

একামত হাতভৰি বন্ধা অৱস্থাত বৰকাকতী,
ববীন, বমেন প্ৰভৃতি। সকলোৰে মুখ মলিন, সাজপাৰো
অসংযত। তেওঁলোকক ভালেমানদিনীয়া ৰোগীয়েন
দেখি। চক্ষুবোৰ সোমাই গৈছে, চুলিবোৰ আউল বাউল
কেইবাদিনো তেলৰ মুখ দেখা নাই। তেওঁলোকে মাজে
মাজে কেবাহি কেবাহিকৈ মূৰ্ত্তিটোলৈ চাই ভয়ত আতংকত
শিয়ৰি উঠিছে।

বমেনহঁতে তলমূৰ কৰিলে।—কওক,—ববীনে পুনৰ সোধে
বৰকাকতীয়ে একো নামাতে। মুখখন কেহেৰাজ বটা
যেন হ'ল। ভালেমান পৰৰ মূৰত তেওঁ কলে—

ঃ জীয়াই আছে হয়তো। কিন্তু তাৰ পিচত—
ভবিষ্যত কল্পনা কৰি বৰকাকতীৰ বুকুত ধান বনাদি
বানিবলৈ ধাবলৈ। ছয়োখন হাতেৰে মুখখন চাকি
ছকছকাই কান্দে। হায়! পিতৃস্নেহ! ববীনহঁতৰো কম
বেজাৰ লগা নাছিল। কিন্তু সেই দৰে কান্দিকাটি ছখ-
বেজাৰ কৰি থাকিলেতো নহ'ব। মন ডাঠ কৰিব লাগিব
আত্মবন্ধাৰ ফন্দি উলিয়াব লাগিব। সেই কাৰণে সি
বৰকাকতীক সান্ত্বনা দিয়ে—

ঃ বিপদত ধৈৰ্য্যই হৈ মহৌষধি, খুৰাদেউ। বিতত
নহ'ব। “হা হতোশ্মি” কৰি আতুৰ হৈ বহি নাথাকি
প্ৰতিকাৰ চেষ্টা কৰা যুগুত। এতিয়াও সময় আছে।
ছৱাছৱাখন লগাই বিপদ চপাই নলব।

ঃ ভগৱানৰ ইচ্ছা!—বৰকাকতীয়ে ছমুনীয়াহ কাঢ়ে

নবম অধ্যায়

ঢং—ঢং—ঢং.....

সভ্য সমাজে ঢুকি নোপোৱাত, ভৈয়ামৰ পৰা
ভালেখিনি নিলগত, পৰ্বত পাহাৰৰ মাজৰ অকণমান
গাওঁখনৰ মানুহবোৰ আজি আনন্দত উকলীকৃত হৈছে।
সিহঁতৰ ক'লা ক'লা মুখবোৰত হাঁহিয়ে দেখা দিছে।
সিহঁতে আজি পাবেমানে ফটিকা পিছে, আনন্দত কিৰি-
লিয়াইছে আক মাজে মাজে বিকট চিঞৰ মাৰি তলৰ
মাটি ওপৰ কৰিছে। ঢোল-তগৰ, লৰা-ঢপৰা, হাই
উকমি, উছলি মুছলিত গাওঁখনত খদম্-দম্ লাগিছে।

সঁচাকৈয়ে আজি সিহঁতৰ উলহমালহৰ সীমা
নাই। কিয়নো সিহঁতে বিদেশীমানুহৰ কলিজাৰ তপত
তেজেৰে দেৱতাৰ চৰণ চৌৱাই পূজিব পাৰিব। দেৱতাক
সিহঁতে ভয় কৰে, খুব ভয় কৰে: দেৱতাৰ শক্তিও
অসীম। যেতিয়া প্ৰবল ধুমুহাই সিহঁতৰ খেৰ-পাতেৰে সজা
অকণ অকণ পঁজাবোৰ উকুৱাই ভাঙি তহিলং কৰে, যেতিয়া
পৰ্বতীয়া জুৰিবোৰ ফেনে ফোটোকাৰে বাঢ়ি আহি
গাওঁ ভুঁই ওপচাই সিহঁতৰ বিলৈবিপত্তিৰ সীমা নাইকিয়া
কৰে, যেতিয়া বিজুলীৰ ঘন ঘন চিকিমিকি, বতাহৰ

আলৰ বুঢ়াৰ অৱস হাতখন কঁপি কঁপি এবাৰ
ওপৰলৈ উঠি পুনৰ তললৈ নামি আহে। আচৰিত কথা!
পিচ মুহূৰ্ততে হাই-উকমি বন্ধ হৈ নিভম পৰিল।
প্ৰবোহিতৰ লগত ভানেমান পৰ বন্দীকেজনক লৈ সিহঁতৰ
আলোচনা চলিল। তাৰ পিচত তেওঁলোকক তাৰ পৰা
লৈ যায়।

দিক্কান্ত হ'ল, আঁউসীত দেৱতাৰ আগত সকলোকে
বলী দিব

কেইদিনমান পিচতে আঁউসী। ইয়াৰ ভিতৰতে
লতা দিনক দিনে লোণ পমাদি পমি যাবলৈ ধৰিলে।
কুসংস্কাৰী নগাৰ হাতত প্ৰাণ দিয়াত কৈ নাখাই লম্বোণে
থাকি আপোনঘাতী হোৱাই ভাল বুলি তাই ভাবিলে।
সেই কাৰণে আজি কেইবাদিন ধৰি তাই আহাৰ খোৱা
নাই। অৱশ্যে সিহঁতে আহাৰ খুৱাবলৈ যত্ন কৰা
নাছিল।

নানান লাগ বান্ধ নোহোৱা চিন্তাই আজি তাইক
খুলি খুলি খাব লাগিছে। অৱশ্যে মৰণক তাই ভয়
নকৰে। জয়মতীয়ে ইয়াতকৈয়ো কঠোৰ শাস্তিত ভুগিছিল।
জয়মতীৰ কথা মনত পৰিলত তাই অন্তৰত যথেষ্ট বল
পালে। দেউতাকলৈ তাইৰ ঘনাই মনত পৰিছে। তেওঁ-
লোকৰ বা এতিয়া কি হৈছে? জীয়াই আছেনে?
ইত্যাদি চিন্তাই তাইক বিতত কৰিলে। দেউতাকৰ

আদৰ্শ, বুজনি, শিক্ষা এটি এটিকৈ মনত পৰে। সেই
মনত পৰাত তাইৰ চকুৰ পানীয়ে নাকৰ পানীয়ে
হল। চিৰবিদায়ৰ বেলিকা পাঁচবছৰ আগতে
চেনেহী মাকৰ মুখখনি তাইৰ মনত পৰিল।
পাঁচবছৰ মাকৰ স্বৰ্গীয় মৰমৰ পৰা বঞ্চিত হৈছে।
কথা মনত পৰাত তাইৰ হিয়ামূৰ ধুনি কান্দিবৰ
গল। অচিৰেই তাই মাকৰ লগত সিপুৰীত লগ
ইয়াকে ভাৰি তাইৰ ভালো লাগিল। ...এইদৰে
ভাৰি ভাৰি টোপনি গল। কাবোৰাৰ হাতৰ পৰা
চক্ৰমক্কে সাৰ পাই চকুমেলিয়েই দেখিলে তাইৰ
বাবতে এগৰাকী নাগিনী গাভৰু। লতাই বুজিলে
নাগিনীয়ে তাইৰ দুখত সমবেদনা জনাইছে। মৰম
লতাৰ চকুলোৱে বাধা নানানিলে। নাগিনীয়ে
খেৰোঁগেৰোঁ কৰি মূৰত হাত ফুৰাই ফুৰাই সান্ত্বনা
ভালেমান পৰৰ মূৰত আকৌ আহিম বুলি তাই কন্দনা
হৈ ওলাই যায়।

লতাক আহাৰ খুৱাব নোৱাৰি লগাবিলাকে
গণিলে। আঁউসীৰ আগতে যদি লতা মৰি যায়
সিহতৰ পূজাই যে অসম্পূৰ্ণ হ'ব। অতি কমেও এগৰ
গাভৰুৰ তেজ যে দেৱতাক দিবই লাগিব। উপায় না
অৱশেষত গাওঁৰ এজন মুখীয়াল মানুহৰ জীয়েকক পা
লতাক বৰাই বুজাই আহাৰ খুৱাবলৈ। অন্ততঃ

টি দিন লতা বাচি থাকিবই লাগিব। কিন্তু লতাৰ
দেখি তাইৰ অন্তৰ চেনেহত গলি গল। লতাক
ভাল পালে। লতাৰ ককণ মুখনি দেখি তাইৰ
পুৰিলে। নাগিনীয়ে বুজিলে লতা দৃঢ় প্ৰতিজ্ঞ।
আঁউসীলৈ তাইক কোনোমতেই বচাই ৰাখিব নোৱাৰিব।
নাগিনীয়ে উপায় বিচাৰি হাবাথুৰি খায়। কিন্তু লতাক
কৰি দিয়াৰ বাহিৰে আন কোনো উপায় তাইৰ
চকুৰে ঢুকি নাপালে। কিন্তু সেইটোও সহজ কাম
নহ'ল। গোটেই গাওঁখনৰ ইচ্ছাৰ বিৰুদ্ধে তাই নিজৰ
কৰি বিপন্ন কৰি লতাক মুকলি কৰি দিব লাগিব।
তাই তাকে থিৰাং কৰিলে। চকুৰ আগত লতাৰ মূৰ্ত্তা
চাই থাকিব নোৱাৰে। কোমল নাবীৰ অন্তৰ!
কুতাজলি হৈ এইদৰে স্তব কৰিবলৈ ধৰিলে:—হে,
দেৱতা, তোমাৰ পূজাৰ বলি মই মুকলি কৰি দিব
জালো। মোৰ দোষ ক্ষমা কৰিবা। ভৈয়ামৰ গাভৰু
ককণ মুখনি মই সহি থাকিব নোৱাৰা হৈছো। তাৰ
লনি মোৰ বুকুৰ তেজেৰে তোমাৰ পূজা দিম। মোৰ
দোষ নধৰিবা, গাওঁবাসীক ক্ষমা কৰা" ইত্যাদি।

গাভৰুৱে লতাক তাইৰ সংকল্পৰ কথা পাকে-
ধকাৰে বুজাই দিলে। লতাই ককণ মুখনি তুলি
নাগিনীলৈ চাই থাকে। তাইৰ মুখত অবিশ্বাসৰ ছায়া
নেদেখিলে।

.....দোভাগ নিশা। লতাক বন্ধ কৰি থোৱা ঘৰটোৰ বখীয়াবিলাকে শুই নিঃপালি দিছে। কাৰো কতো সাধনুৰ নাই। গভীৰ টোপনিত লতাও লাল কাল দিছে। সেই টোপনিত তাই সপোন দেখে। তাই দেখে—যেন তাই জাপদোৰ বুকুৰ পৰা ঘৰলৈ উলটি গৈছে। কিন্তু লতাই আচৰিত হৈ লক্ষ্য কৰে তাই এৰি থৈ যোৱা অসমদেশ যেন সেইখন নহয়। এখন নতুন অথচ পুৰণিৰ অস্তিত্ব থকা উন্নত দেশ। সিহঁতক আগ বঢ়াবলৈ আহে এদল ডেকা গাভৰু, তেজ্জ ফুটি যায় ফুটি যায় চেহেৰা। নিসংকোচ ভাৱ, সুন্দৰ কথা বতৰা, সুঠাম দেহ, মুখত মিচিকি হাঁহি। ক্ৰমাৎ এই লটো সিহঁতৰ ওচৰ পালেহি। ভেওঁলোকে হাতৰ ফুলৰ লতা সিহঁতক পিছাই দিলেহি। লগে লগে ঢোল-তাল খোল-মৃদংগ, দবা-শংখ, বৰকাহ-কালি ভেৰি-কৰতাল আদিৰ শব্দত তলৰ মাটি ওপৰ হ'ল। চক্ৰমক্ কৈ সাব পায় লতা। লগে লগে সাব পায় তাইক বেঢ়ি থকা অসংখ্য বখীয়া। বেবৰ জলঙাই দি তাইৰ চকুত পৰে আকাশলংঘী জুইৰ শিখাবোৰ। যেন অগ্নিদেৱতা কদ্রমূৰ্ত্তি ধৰি সিহঁতক ধ্বংস কৰিবলৈহে ওলাইছে। সিহঁতৰ চিঞৰ-বাখৰ, অসহায় ল'ৰা-তিৰোতাৰ ককণ আৰ্ত্তনাদৰ মাজতো প্ৰায় চেতনাহীন মৰণমুখী লতাৰ কাণত পৰিল বখীনৰ কথাবোৰ “লতা, ভনীটি, আহা, এয়ে সোণালী

যোগ”। লতাই গাত দহোটা হাতীৰ বল পালে। অসমবিলম্ব নকৰি খপ-জপকৈ উঠি বখীনৰ হাতত ধৰি পৰাচে। কোনেফালে, কলৈ কৰ নোৱাৰে, মাথো জীৱন-মৰণৰ সন্ধিক্ষণত সিহঁত।.....

জুইৰ শিখাই এফালৰ পৰা সিহঁতৰ পঁজাবোৰ দি শেষ কৰিব ধৰিছে। কিন্তু সিহঁতে জুই জুমাৰৰ আগে চেষ্টা নকৰি সৰ্পমূৰ্ত্তিৰ কাষলৈ লৰ ধৰিছে। তাই গাওঁখন সৰ্পমূৰ্ত্তিৰ আগত পৰি প্ৰাৰ্থনা জনাব গৈছে। অনৰ্গল। কিন্তু দেৱতা বিমুখ। সিহঁতৰো প্ৰাৰ্থনাৰ কোঁৱ চৰে।

যেতিয়া লতাই জ্ঞান পালে তেতিয়া তেওঁলোক বাদেশত। তাই চকু মেলা দেখি বৰকাকতীয়ে হাততে চকু পালে। লতায়ো দেউতাকক পুনৰ পাই যমৰ পৰা পৰা অহা যেন পালে।

সকলোৱে সেই উদাৰহৃদয়া নাগিনীগাভৰুক পুৰিক ধন্যবাদ জনালে।

অধ্যায়

১২ কাতিৰ “অসম জেউতি”ত প্ৰকাশ হোৱা কেইবাপিঠি জোৰা এটা প্ৰবন্ধই অসমীয়া পাঠক পাঠিকা সকলৰ মাজত এটি চাঞ্চল্যৰ সৃষ্টি কৰিলে। প্ৰবন্ধটোৰ সকলো কথাই যে অনতিৰঞ্জিত আৰু প্ৰত্যক্ষদৰ্শীৰ নিৰ্ভুল বিৱৰণ তাক শিতানতে কোৱা হৈছে। প্ৰবন্ধৰ লিখক সু-প্ৰসিদ্ধ প্ৰত্নতত্ত্ববিদ, ক্ৰীযুত পুৰঞ্জয় বৰকাকতী। প্ৰবন্ধটি চমুকৈ তলত দিয়া হ’ল।

“.....নগাপাহাড়ৰ অখ্যাত জাপদৌ টিঙ।
কিয়েই বা তাৰ আকৰ্ষণ। কোনে ভাবিছিল সেই অৱ-
হেলিত জাপদৌৰ বহুস্থই এদিন কাৰোবাক নিশ্চিত
বিপদৰ বুকুলৈ টানি নিব; কোনে জানিছিল সাধাৰণ
টিঙ এটাৰ বহুস্থৰ অন্তৰালত ঐতিহাসিক সত্য আছে
বুলি, কোনে ভাবিছিল এদিন সেই দূৰণিৰ টিঙটোকে
কেন্দ্ৰ কৰি গঢ়ি উঠিছিল এক উন্নত, সমৃদ্ধিশালী সভ্যতা।
মানুহৰ চকুৰ আঁৰত, জ্ঞানৰ বাহিৰত কত যে অধুনা-
লুপ্ত জাতিৰ অতীত গোঁৱৰ পাহৰণিৰ গৰ্ভত চিৰদিনৰ
কাৰণে মচ খাই যাব ধৰিছে তাৰ লেখ নাই। পণ্ডিত
সকলৰ চেষ্টাত অসমৰ ভালেমান পুৰণি কীৰ্ত্তি বা

বুৰঞ্জী পোহৰলৈ আহিছে যদিও এতিয়াও বহু লুপ্ত
গোঁৱৰ মানুহৰ জ্ঞানৰ পৰিধিৰ বাহিৰত ক্ৰমে জহি জহি
নাইকিয়া হৈ যাব ধৰিছে। তলৰ অভিযানৰ কথা
খিনিয়ৈ এই কথাৰ সত্যতা সপ্ৰমাণ কৰিব।

তাৰ পিচত জাপদৌৰ সভ্যতাৰ কথা কেনেকৈ
জানিলে তাৰ বিৱৰণ দি লেখিছে বহু পুৰণি পুথি,
বুৰঞ্জী, হাতেলেখা পুথি পাজি চালিজাৰি চাই, মই স্থিৰ
সিদ্ধান্তত উপনীত হলেঁ। যে, জাপদৌৰ সেই অঞ্চলত
নিশ্চয় অধুনালুপ্ত ৰাজ্য আছিল। বুৰঞ্জীয়েও সেই কথা
অস্পষ্ট ভাৱে সমৰ্থন কৰিছে। মাহেজুদাৰো, হাৰাপ্পাৰ
দৰে এখন চকু দিলে চকুবোৱা ৰাজ্যই হয়তো আৱিষ্কাৰ
হব পাৰে, কোনে জানে। তাৰ কাৰণে লাগে ব্যক্তিগত
চান্দুস অনুসন্ধান। কিন্তু সেই সূচল মই পো-
নাছিলো।”

তাৰ পিচত ৰবীনহঁতক কেনেকৈ পালে বহলাই
লেখি সিহঁতৰ প্ৰশংসাত পঞ্চমুখ হৈছে আৰু এই কাৰ্য্যৰ
কাৰণে সিহঁতেহে প্ৰকৃত ধন্যবাদৰ পাত্ৰ সেই কথা পুনঃ
পুনঃ উল্লেখ কৰিবলৈ পাহৰা নাই।

তাৰ পিচত লেখিছে :
“টেৰাঙৰপৰা গভীৰ বননিত সোমাব পাৰি।
সাপৰ সংখ্যা সৰহ যদিও নানান বনৰীয়া জন্তুৱেও আমাৰ
পথত কন প্ৰতিবন্ধকতা সৃষ্টি কৰা নাছিল। বনৰীয়া

লতাৰ আচোৰ, প্ৰকাণ্ড প্ৰকাণ্ড মহৰ কামোৰ খায়ে
আমি হাত-ভৰি ভাঙি গৈছিলো।” তাৰ পিচত বন্দীজীৱনৰ
অভিজ্ঞতা বহলাই কৈ আকৌ লেখিলে—

“গুৰুজনা ভাল থকা কাৰণেহে স্কুললমে বিপদৰ
পৰা উদ্ধাৰ পালোঁ। বহুত ঠাইত ভালেমান শিল্পী
ত’ত সিঁচৰিত হৈ পৰিখকা দেখিলোঁ। শিল্পবোৰৰ বেছি-
ভাগেই সাপৰ আকৃতিৰ। কিছুমানৰ গাত সাপজাতীয়-
মূৰ্তি খোদাই কৰা কৰা আছে। মূৰ্তিবোৰ চাই তাৰ
কাল নিৰ্ণয় কৰা টান যদিও কাক-কাৰ্য্য আৰু গঠন
নৈপুণ্যক নশলাগি নোৱাৰি। নানান প্ৰমাণৰ ওপৰত
ভৰ দি মই সেইবোৰ ৬ষ্ঠ শতিকাৰ পৰা ৮ম শতিকাৰ
ভিতৰৰে শিল্প কলাৰ নিদৰ্শন বুলি কব খোজোঁ। ভালেমান
ঠাইত দ গাঁত আছে, গাঁতবোৰ আবৰ্ত্তনেৰে পোহ
খোৱা। সেইবোৰৰ ভিতৰত ভালেমান সৰু সৰু পাতুৰ
টুকুৰা আছে। কৰবাত বা মামৰে ধৰা যাঠিৰ নিচনা
অস্ত্ৰৰ ছই এটি অংশ, শিল যেন টান কাককাৰ্য্য থকা
ভঙাচিঙা পাত্ৰাংশ দেখিলোঁ। কৰবাত দেখিলোঁ চেপেটা
শিল্পবোৰ কৃত্ৰিম উপায়ে বিক্ৰা কৰি থোৱা আছে। কি
উদ্দেশ্যে সেই শিল্পবোৰ বিক্ৰা কৰি থোৱা হৈছিল বুজা
নাযায়। মোৰ বিশ্বাস সেই চেপেটা শিলাখণ্ডবোৰ
নিশ্চয় ঘৰৰ বেৰৰ কাম কৰিছিল। এঠাইত দেখিলোঁ
ভালেমান ঠাইজুৰি শিলেৰে বন্ধোৱা এটি ঠেক বাট।

তাৰ ওপৰত বন, শেলুৰৈ জাতীয় উদ্ভিদ গজি চিনচাব
নাইকিয়া কৰি পেলাইছে। এঠাইত এটা শিলৰ ওপৰত
বেদীৰ দৰে প্ৰকাণ্ড শিলৰ আসন এখন মাটিত আধা-
পোতা অৱস্থাত আছে। বোধহয় এদিন তাতে পুৰোহিত
বহি ধৰ্ম্মশিক্ষা দিছিল।

“সীমান্তৰ প্ৰায় ওচৰত এটা গুহা পালে।
গুহাটো নিলগৰ পৰা পৰ্বতৰ দ গাঁত যেন দেখি।
কিন্তু ভালদৰে চালে এটা মন্দিৰ যেন অনুমান হয়;
অৱশ্যে তাৰ গঠন প্ৰণালী সম্পূৰ্ণ নতুন ধৰণৰ অৰ্থাৎ
আজিকালিৰ মন্দিৰৰ নিচনা নহয়। ভিতৰত ডাঠ আন্ধাৰ
সেই আন্ধাৰতে জানিব পাৰিলোঁ আমাৰ অনুমান ঠিক।
গুহাটো এটা মন্দিৰেই, ভিতৰৰ কাককাৰ্য্যয়ো সেই কথা
দৃঢ় ভাৱে সমৰ্থন কৰিছে। মন্দিৰটোৰ কেইবাটাও কোঠা।
কোঠাবোৰ আহল বহল। এটা কোঠাৰ সোঁ মাজতে
এটা সৰ্পাকৃতি শিলামূৰ্তি। তাৰ গাৰ সেন্দূৰৰ বোল
যেন এতিয়াও শুকুৱা নাই। তাৰ কামতে মৰা মানুহৰ
জকা এটা, ঠিক যেন মূৰ্তিটোক হে পূজা কৰছে।
আধা আন্ধাৰ আধা পোহৰত সেইটো এটা ভৌতিক
কাণ্ড যেনহে অনুমান হৈছিল। আন এটা কোঠাত
আৰু কেতবোৰ মৰা মানুহৰ জকা পৰি থকা দেখিলো
বেৰবোৰত নানান ধৰণৰ পুৰণিকলীয়া অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ, মামৰে
ধৰি নষ্ট কৰিছে। মন্দিৰটোৰ বেৰত নানান ধৰণৰ মূৰ্তি

গোদাই কৰা আছে। আন্ধাৰতে হাতেৰে খেপিয়াই খেপিয়াই সাপজাতীয় মূৰ্তি যেন অনুমান হ'ল। ভিতৰৰ স্তম্ভবোৰো ধুনীয়াকৈ কটা—কিন্তু ওখোৰামোখোৰা। লেইবোৰেই অতীতৰ এক অধুনালুপ্ত স্থাপত্যৰ নিদৰ্শন আগ বঢ়াইছে।

“এটা কোঠালীত সোমায়ে সো সোৱনিৰ এটা গভীৰ শব্দ আমাৰ কাণত পৰিলহি। যিমানেই আগ-বাঢ়িছো সিমানেই শব্দটোও যেন ক্ৰমাৎ বেছি হৈ আহিছে—শেষত ইমান বেছি হ'ল যে তাৰ প্ৰভাৱত আমাৰ কাণ ফাট য়াও য়াও হ'ল।—কাণ তাল মাৰি ধৰিলে—আমি উপায়ান্তৰ হৈ দিকবিদিক পাহৰি যি কোনো উপায়ে নিজৰ জীৱন বক্ষা কৰিবলৈ তৎপৰ হ'লোঁহক—সেই শব্দৰ বিভীষিকাই কিন্তু আমাৰ পিচ নেৰিলে—এইদৰে জ্ঞানশূন্য হৈ ইটো কোঠাৰ পৰা সিটো কোঠালৈ লৰা-চপৰা কৰি থকা অৱস্থাতে চাৰিও-ফালৰ পৰা অসংখ্য উলংগপ্ৰায় কিচ্ কিচ্ কৰে কলা কলা হাতত জোৰ লৈ আহি আমাক বেঢ়ি ধৰিলে। তাৰ পিচত আমাক বেঢ়ি কুৰি লৈ যিহে তাণ্ডৰ নৃত্য, ভয়ত, বিস্ময়ত, আতংকত আমি অচেতন হৈ পৰিলো। তাৰ পিচত কি হ'ল কব নোৱাৰো। তেতিয়া আমাৰ : চকুৰ আগলৈ নামি আহিছিল মৃত্যু বিভীষিকা।

তাৰ পিচত লেখিছে :

“গুহাটোৰ ভিতৰত সোমায়ে গুৰিৰ পৰা নানান অভাৱনীয় ঘটনাৰ সন্মুখীন হৈ আমাৰ মনৰ জোৰ ভালেমান কমিছিল—দৈৰ্ঘ্যৰ বান্ধো শিথিল হৈছিল—সেইকাৰণে সাধাৰণ বস্তু এটাই আমাৰ মনৰ উত্তল থুগুন অৱস্থাত গভীৰ আতংকৰ সৃষ্টি কৰিছিল। তদুপৰি ভিতৰৰ ভেকেটাভেকেট গোন্ধটো আমাৰ নাকে মুখে সোমাই মগজুটো আঘাত কৰিছিল—অক্সিজেন গেচৰ অভাৱো আমি ভালকৈয়ে অনুভৱ কৰিব পাৰিছিলোঁহক ইত্যাদি কাৰণতে পৰ্বতীয়া জুৰিৰ সো সোৱনি শব্দটোকো আমি বিভীষিকা বুলিয়ে স্থিৰ সিদ্ধান্ত কৰিছিলো। আমাৰ মনত এই বিশ্বাস জন্ম। মাত্ৰেই আমি প্ৰতি পদে চকুৰ আগতে সেই বিভীষিকাৰ ন ন ৰূপ দেখিবলৈ পালো। ক্ৰমাৎ সেই পানীৰ ওচৰ চাপিলোঁহক আৰু শব্দৰ মাত্ৰাও চৰিল। কিন্তু সেই সাধাৰণ ঘটনাটোৱে আমাৰ দুৰ্বল মনত এটা গভীৰ আতংকৰ ভাৱ সূমাই দিছিল। সেই সময়ত আমাৰ বুদ্ধি ভোটা হৈ গৈছিল—যুক্তি তৰ্কৰ কথা ভাবিবই নোৱাৰিছিলো। সেইকাৰণে যেতিয়া চাৰিওফালৰ পৰা ভালেমান নগাই হাতত জোৰ লৈ লৈ আমাক আক্ৰমণ কৰিছিল হ তেতিয়াও আমি বিভীষিকাৰ নানা সপোন দেখি দোখয়েই মুহু গৈছিলো।”

তাৰ পিচত বন্দী জীৱনৰ লঘু লাঞ্ছনাৰ তিস্ত অভিজ্ঞতাৰ এটা বহুল আৰু সবস বৰ্ণনা দি আকৌ লেখিছে :—

“খৃষ্টীয় সপ্তম শতিকাৰ যেতিয়া কুমাৰ ভাস্কৰ বৰ্মা কামৰূপৰ পাটহ, তেতিয়া তেওঁৰ বৰ্ণতা অস্বীকাৰ কৰি কামৰূপৰ দাঁতি কাষৰত ভালেমান বজাই স্বাধীন ভাৱে ৰাজ্য শাসন কৰিছিল। সেই বজাসকল বৰী সাহসী, স্বাধীনতাপ্ৰিয় নিৰ্ভীক বগুৰা আছিল। নিজ দেশৰ স্বাধীনতা আৰু স্বাভাৱ্য বক্ষা কৰিবলৈ তেওঁলোকে যি কোনো বিপদেই হাঁহি হাঁহি বৰণ কৰিব পাৰিছিল।—শৃংখলা, একতা, বিশ্বাস, সাহস আৰু জন্ম ভূমিৰ প্ৰতি একনিষ্ঠ ভালপোৱাই সেই বজাসকলৰ বক্ষা কৰা যেন হৈছিল।”

“ব্ৰহ্ম আৰু কামৰূপৰ সীমাত আছিল তেনে এখন স্বাধীন, উন্নত, সমৃদ্ধিশালী ৰাজ্য। আনবোৰ বজাৰ ৰাজ্যত কৈ তেওঁৰ ৰাজ্যখনৰ আয়তন কিছু বেছি আছিল।—আৰু জনবল, ধনবলতো তেওঁ আন-সকলতকৈ শ্ৰেষ্ঠ আছিল। ওপৰত কোৱা কেইটি গুণৰ উপৰিও তেওঁৰ ৰাজ্যৰ এটি বিশেষত্ব আছিল যে তাৰ প্ৰত্যেক মানুহে, কি মুনিহ, কি তিব্বোতা, কি লৰা সকলোৱে স্বাধীনতাৰ যুক্ত অস্ত্ৰ ধৰিব লাগিছিল—অৱশ্যে তাৰ কাৰণে তেওঁলোকে পাইছিল উপযুক্ত শিক্ষা। ৰাজ্যৰ চাৰিওফালে এটা সুৰক্ষিত অভয় গড়। ভাস্কৰ বৰ্মাহ এই উদত্ত বজাজনক কৰতলীয়া কৰিবলৈ কেইবা-বাৰো অভিযান চলাইছিল। কিন্তু সীমান্তৰ বীৰ বগুৰা

সকলে মৰি হজিও সেই আক্ৰমণ প্ৰতিৰোধ কৰিছিল : নিজ ৰাজ্যৰ কাষতে থকা সাধাৰণ ৰজা এজনৰ হাতত এটাবাৰে বাৰে বাৰে অপমানিত হৈ শেহান্তৰত কুমাৰে এটা শকত কোঁজ লৈ সীমান্ত আক্ৰমণ কৰিবলৈ যোগাৰ দাতি কৰিলে। ৰাজ্যত ৰণনিঙা বাজিল। যুদ্ধৰ আয়োজন সম্পূৰ্ণ হওঁ হওঁ। ৰাওণা হবলৈহে বাকী। তেনে সময়ত হৰ্ষবৰ্দ্ধনৰ নিমন্ত্ৰণী আহি পৰিল। নগলেই নহয়—সদৌ ভাৰতৰ ৰাজন্যবৰ্গ আহিব সেই বিৰাট উৎসৱলৈ। বন্ধুৰ নেৰামেপেৰা অনুৰোধ—ভাস্কৰ বৰ্মা যাবই লাগিব—নহলে হৰ্ষবৰ্দ্ধনৰ ইমান হেপাহৰ উৎসৱৰ আধুৰ্য্যও ভালেখিনি কমি যাব। প্ৰিয়তম বন্ধুক হৰ্ষবৰ্দ্ধনে এই ক্ষণত তেওঁৰ কাষতে বিচাৰে। ভাস্কৰ বৰ্মা বিবুধি হ'ল। বন্ধুৰ মৰ্য্যদা বক্ষা কৰিবই লাগিব। বিশেষকৈ আৰ্য্যাবৰ্ত্তৰ সকলো ৰজাকে যেতিয়া তালৈ নিমন্ত্ৰণ কৰা হৈছে। সকলোৱে জানে কামৰূপ—ৰজা হৰ্ষবৰ্দ্ধনৰ ঘনিষ্ঠতম বন্ধু। এই বিৰাট উৎসৱত তেওঁ উপস্থিত নাথাকিলে নিশ্চয় বন্ধুক অপমানিত কৰা হ'ব।—তত্পৰি দেশ দেশান্তৰৰ পৰা অহা ৰজাসকলেই বা কি ভাবিব। ইত্যাদি ভাবি নিমন্ত্ৰণ বক্ষা কৰিবলৈ ওলল। তাৰ পৰা উলটি আহিও দেশ জয়ৰ পাতনি মেলিব পাৰিব।

“বিন্তু কামৰূপ ৰজাৰ ইচ্ছা পূৰ্ণ নহ'ল। যুদ্ধ আৰম্ভ হোৱাৰ আগতে তেওঁৰ মৃত্যু হ'ল। তেওঁৰ মৃত্যুৰ

পিচত শালস্তম্ভ নামে য়েহু বজা এজনে কামকপৰ পাট অধিকাৰ কৰিলে। ভাস্কৰৰ স্ত্ৰ গঠিত সাম্ৰাজ্য ভাগি থান বান হ'ল—শালস্তম্ভই সীমান্তবাজৰ সৈতে মিত্ৰতা স্থাপন কৰিলে।

“কিন্তু দিনে দিনে সীমান্তবাজৰ পৰাক্ৰম বাঢ়ি অহা দেখি কামকপ বাজে প্ৰমাদ গণিলে। হয়তো এই বজাজনে তেওঁৰ ৰাজ্যও অধিকাৰ কৰিব পাৰে ঠিক যেনেকৈ তেওঁ ভাস্কৰ বৰ্ম্মাৰ ৰাজ্য লৈছিল। গতিকে বলেৰে নোৱাৰি বুধিৰে সীমান্তবাজক এসেকা দি এই নিশ্চিত বিপদৰ পৰা পৰিত্ৰাণৰ উপায় উলিয়ালে”।

“তেওঁ ৰাজ্যত এটা বিৰাট উৎসৱৰ আয়োজন কৰি তালৈ কবতলীয়া, মিত্ৰৰাজ্য, স্বাধীন ৰাজ্য আনকি নেপাল ভূটানৰ বজাকো নিমন্ত্ৰণ কৰিলে। দেশ দেশান্তৰলৈ কটকটী গৈ ভেটী ভাব দি ৰাজযোগ্য সন্মানেৰে সকলোকে নিমন্ত্ৰণৰ শৰাই আগ বঢ়ালে। এই নিমন্ত্ৰিত, সন্মানিত বজাসকলৰ ভিতৰত সীমান্ত ৰাজ এজন প্ৰধান অতিথি। উৎসৱৰ এপৰ আগৰে পৰা হাকপেশ্বৰত ভালেমান বজা, ৰাজকোঁৱৰ আহি গোট খালেহি। পূৰ্বাদমে উৎসৱৰ কাৰ্য্য চলিলে।

“ইফালে শালস্তম্ভই মনে মনে এটা শকত, শিক্ষিত ফৌজ সীমান্ত আক্ৰমণ কৰিবলৈ পঠিয়ালে। সীমান্তৰ দুৰ্গ অবক্ষিত প্ৰায়, ৰাজ্যত বজা নাই, সেনাপতি কোঁৱৰ-

হতো অনুপস্থিত, সৈন্যবাহিনীও অপ্রস্তুত প্ৰায়। সোণালী ভূবোগ। শালস্তম্ভৰ বাহিনীয়ে নগৰ আক্ৰমণ কৰিলে।—তেজৰ সৈত বলে। ৰাজ্যত হাহাকাৰ লাগিল।—কিন্তু নিষ্ঠুৰ নবমেধ যজ্ঞৰ অৱসান নহল। হাজাৰে হাজাৰে বীৰ বগুৱা বগত পৰিল।.....ৰাজ প্ৰমাদৰ পূৰ্বনাৰীসকল গৈ দেৱতাৰ মন্দিৰত সোমাই আত্মবক্ষা কৰিলে। কিন্তু শেনচকুৱা শালস্তম্ভৰ বাহিনীৰ চকুত ধূলি দিব নোৱাৰিলে ৰাজ-বংশ উচ্ছেদ কৰিবলৈ সিহঁত বন্ধ পৰিকৰ। সিহঁতে মন্দিৰৰ নিংহুৱাৰ বন্ধ কৰি থলে। আনফালে, যাতে সীমান্তবাজে ৰাজ্য পতনৰ বাতৰি পাব নোৱাৰে তাৰ কাৰণে সকলো আৱশ্যকীয় ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰিলে। সীমান্ত ৰাজ হাকপেশ্বৰত উৎসৱত মতলীয়া।.....”

“এইদৰে এক উন্নত, সমৃদ্ধিশালী সভ্যতা ধ্বংস হৈছিল। কিন্তু সেই যুগৰ ভগ্নাৱশেষ সমূহে এতিয়াও সেই গোঁৱৰ পূৰ্ণ ঐতিহ্যৰ চিনাকি দিছে”।

সামৰণিত লেখিছে :

“এই সম্পৰ্কে পণ্ডিত সকলৰ দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰিলো অসম চৰকাৰেও বানচ আদি দি তেওঁলোকক এই কামত সহায় কৰা উচিত।

সম্পাদকে লেখিছে :

“অসমৰ নিপুণ প্ৰত্নতত্ত্ববিদ পণ্ডিত শ্ৰীযুক্ত পুৰঞ্জয় বৰকাকতী দেৱে “জাপদোৰ পুৰণি সভ্যতা”—

নামে এখন মৌলিক গৱেষণাৰ পুথি সম্পূৰ্ণ কৰি অসম চৰকাৰৰ পুৰাতত্ত্ব বিভাগক দিছে বুলি আমাৰ প্ৰতিনিধিয়ে সঠিক ভাৱে জনাইছে। সেই পুথি খনি প্ৰকাশ পালে অসমৰ ভালেমান নজন কথাই জনা যাব বুলি আমাৰ দৃঢ় বিশ্বাস। চৰকাৰে অনতিবিলম্বে পুথিখনি প্ৰকাশৰ ব্যৱস্থা লোৱা উচিত—ইত্যাদি”।

সেই সংখ্যা কাকতৰে প্ৰথম পাতত বৰীনহতৰ কেবাখনো ছবিৰে সৈতে লেখা আছে :

“সদৌ অসমীয়া বাইজে এনে দুঃসাহসী, ডেকা-গাভৰু-ত্ৰয় আৰু পণ্ডিত বৰকাকতীক দুঃসাহসী এনে বুলি, সহিষ্ণুতা, দেশপ্ৰেম বোধৰ কাৰণে অভিনন্দন জনোৱা উচিত। স্বাধীন অসমীয়া সমাজত এনেধৰণৰ অতি সাহসিক ঘটনা একো নতুন বস্তু নহয় যদিও পোন প্ৰথমেই এই সৎচানেকি ডাঙি ধৰা কাৰণে তেওঁলোক সকলোৰে শলাগৰ পাত্ৰ। এই দৃষ্টান্তই আন আন অসমীয়া ডেকা গাভৰুকো নিশ্চয় ইয়াতকৈয়ো ডাঙৰ ডাঙৰ কামলৈ আগবাঢ়ি যাবলৈ অনুপ্ৰেৰণা যোগাব”। ইত্যাদি।

